

**PROGRAM POMOCY SPOŁECZNEJ
I PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU
WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO
DO ROKU 2030**

Spis treści

I. WSTĘP	4
II. REALIZACJA PROGRAMU	5
2.1. Realizatorzy Programu.....	5
2.2. Finansowanie Programu.....	5
2.3. Adresaci Programu.....	6
2.4. Podstawy prawne	6
2.5. Powiązania programu z innymi dokumentami strategicznymi i programowymi	6
3. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ W WOJEWÓDZTWIE ŚWIĘTOKRZYSKIM ..	8
3.1. Sytuacja demograficzna w województwie świętokrzyskim.....	8
3.2. Skala ubóstwa i wykluczenia społecznego	12
3.3. Regionalne zróżnicowanie zasięgu ubóstwa.....	13
3.4. Indeks zagrożenia ubóstwem w województwie świętokrzyskim.....	15
3.5. Rynek pracy	16
3.6. Niepełnosprawność	19
3.7. Dzieci i młodzież ze środowisk zaniedbanych.....	25
3.8. Bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych	26
3.9. Cudzoziemcy.....	27
4. Zaplecze instytucjonalne i kadrowe – diagnoza.....	30
4.1. Formy oraz zakres udzielanej pomocy	34
4.2. Świadczenia pieniężne	35
4.3. Zasiłek celowy.....	35
4.4. Zasiłek okresowy.....	35
4.5. Zasiłek stały.....	36
4.6. Świadczenia niepieniężne.....	36
4.7. Świadczenia opiekuńcze.....	37
4.8. Kontrakt socjalny	38
4.9. Interwencja kryzysowa.....	38
4.10. Poradnictwo specjalistyczne.....	38
4.11. Projekt socjalny	39
4.12. Powody przyznawania pomocy społecznej	39
4.13. Struktura beneficjentów pomocy społecznej.....	40
5. Usługi społeczne, deinstytucjonalizacja – nowe kierunki w pomocy społecznej.....	41
5.1. Usługi wsparcia krótkoterminowego w DPS	43
5.2. Mieszkalnictwo treningowe i wspomagane	43
6. ZAŁOŻENIA PROGRAMU.....	44
Cel główny: Zwiększenie efektywności i skuteczności systemu pomocy i integracji społecznej oraz rozwój usług społecznych w województwie świętokrzyskim.	44

Cel operacyjny 1: Rozwój systemu usług społecznych i aktywnych form pomocy w środowisku lokalnym.	44
Cel operacyjny 2: Zwiększenie zaangażowania osób starszych w życie społeczne, kulturalne i zawodowe.	44
Cel operacyjny 3: Ograniczenie zjawiska wykluczenia społecznego, bezdomności i ubóstwa.	45
Cel operacyjny 4: Wsparcie obywateli państw trzecich, migrantów, uchodźców.	45
Cel operacyjny 5: Wzmocnienie oraz profesjonalizacja kadr systemu pomocy społecznej.	46
Podsumowanie	46
Spis tabel	47
Spis map	47
Spis wykresów	47

I. WSTĘP

Zjawisko „wykluczenia społecznego” (ekskluzji społecznej), u podstaw którego, leżą wszelkiego typu nierówności, dotyczy wielu obszarów życia społecznego obejmującego m.in.: rynek pracy, edukację, zdrowie, opiekę społeczną, bezdomność, udział w życiu społeczności lokalnych. Z tego punktu widzenia można wyróżnić następujące kategorie wykluczenia: wykluczenie strukturalne (wyznaczane między innymi przez miejsce zamieszkania, niskie kwalifikacje oraz niski dochód), wykluczenie fizyczne (powodowane starszym wiekiem czy złym stanem zdrowia), wykluczenie cyfrowe (nierówności w dostępie do Internetu, intensywności jego wykorzystania oraz wiedzy o sposobach szukania informacji), a także wykluczenie prawne (utożsamiane z nierównym dostępem do instytucji i urządzeń ochrony prawnej).

Wykluczenie społeczne jest zjawiskiem wielowymiarowym, obejmującym swym zakresem nie tylko ubóstwo czy brak zatrudnienia, lecz także załamanie więzi społecznej i poczucie izolacji, tym samym wymaga dopasowanych przedsięwzięć i działań, które mogłyby je niwelować i minimalizować.

W kontekście wsparcia systemu pomocy społecznej wykluczenie społeczne często utożsamiane jest z ubóstwem, choć wykluczenie społeczne jest pojęciem szerszym, ponieważ zwraca uwagę zarówno na niskie dochody, jak też na inne czynniki powodujące wyłączenie jednostek z funkcjonowania w życiu społecznym.¹

W polityce społecznej kluczowym jest podejmowanie działań włączających, pozwalających na trwałe przywracanie poczucia godności, na odbudowywaniu własnej podmiotowości poprzez aktywne uczestniczenie w życiu społeczeństwa i współtworzenie jego struktur. Utrata przez społeczeństwo jednostek tworzących jego kapitał, przyczyniających się do rozwoju, współtowarzyszących dobro wspólne, jest zjawiskiem niekorzystnym z perspektywy zarówno społeczeństwa jako całości, ale i szczególnie niebezpieczne z perspektywy jednostki, która doświadcza wykluczenia. Przeciwdziałanie wykluczeniu jest jednym z najważniejszych zagadnień i celów europejskiej polityki społecznej².

Wielość i złożoność problemów społecznych, dotyczących społeczności lokalne, dynamika zjawisk społeczno-ekonomicznych powodują, iż system pomocy społecznej doświadcza nowych problemów. Nowe zjawiska społeczne oraz ich intensywność powodują konieczność rozwoju infrastruktury społecznej oraz poszukiwania i wypracowania nowych form wsparcia osób zagrożonych lub wykluczonych społecznie. Koniecznym staje się opracowanie wspólnego, skoordynowanego systemu działań, w który włączają się samorządy, jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej, instytucje rynku pracy, placówki oświatowe, placówki kultury, instytucje ochrony zdrowia oraz organizacje pozarządowe.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego opracował **Program pomocy społecznej oraz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu województwa świętokrzyskiego do roku 2030** łączący dotychczasowo opracowane dwa programy:

- Wojewódzki Program Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu na lata 2018-2023,
- Świętokrzyski Program Pomocy Społecznej do roku 2023.

Połączenie dwóch odrębnych dokumentów w jeden podyktowane jest ich wzajemną komplementarnością oraz ujednoliceniem kompleksowego zdefiniowania celów operacyjnych programu.

Na poziomie regionalnym, dokumentem określającym cele i zadania samorządów, publicznych instytucji pomocy społecznej i służb zatrudnienia oraz podmiotów niepublicznych w zakresie

¹ „Wykluczenie społeczne wczoraj i dziś” red. Hanna Grzesiak, Mikołaj Fryza i Krzysztofa Ratajczak, Poznań 2021, str. 3,

² H. Tendera-Właszczuk (red.), Polityka społeczna Unii Europejskiej po wschodnim rozszerzeniu PTE, Kraków 2010, s.206-207

przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu jest Strategia Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2021-2030, która to stanowi integralną część Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+. Program pomocy społecznej oraz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu województwa świętokrzyskiego do roku 2030 stanowi dokument o charakterze operacyjnym do wojewódzkich dokumentów strategicznych.

Działania zaproponowane w Programie są zgodne z zadaniami, jakie w obszarze polityki społecznej prowadzi samorząd województwa tzn. mają one charakter wspierający, wzmacniający, upowszechniający, informacyjno-edukacyjny, diagnostyczny i organizacyjny. Oznacza to, że stanowią wsparcie dla podmiotów bezpośrednio zaangażowanych w pomoc osobom wykluczonym i zagrożonym wykluczeniem społecznym na poziomie jednostek samorządu terytorialnego (gmin i powiatów).

II. REALIZACJA PROGRAMU

2.1. Realizatorzy Programu

Realizatorem programu jest Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego. Warunkiem efektywności działań zawartych w Programie jest rzetelna realizacja zadań przypisanych ustawowo poszczególnym jednostkom pomocy społecznej oraz skoordynowana współpraca wszystkich wymienionych realizatorów i partnerów Programu:

1. Samorządu województwa i jego jednostek organizacyjnych,
2. Samorządów powiatowych i gminnych oraz ich jednostek organizacyjnych, w tym: ośrodków pomocy społecznej, powiatowych centrów pomocy rodzinie,
3. Administracji rządowej,
4. Placówek, instytucji i innych podmiotów kulturalnych, oświatowych, zdrowotnych i szkoleniowych,
5. Organizacji pozarządowych, instytucji i organizacji kościelnych, w tym innych związków wyznaniowych,
6. Wolontariuszy oraz grup samopomocowych.

2.2. Finansowanie Programu

Zakłada się, że Program będzie realizowany zgodnie z zasadą subsydiarności przy udziale środków własnych samorządów i finansowania zewnętrznego, w tym środkami z budżetu państwa i funduszami unijnymi. Źródłem współfinansowania zadań wynikających z Programu mogą być również fundusze celowe oraz środki prywatne i inne.

Podstawowymi źródłami finansowania Programu będą:

1. Środki finansowe samorządu województwa, powiatów i gmin,
2. Środki Unii Europejskiej,
3. Budżet państwa,
4. Środki Funduszu Pracy.
5. Środki pozyskiwane przez organizacje pozarządowe.

Zakres i realizacja zadań ujętych w Programie będzie zależna od wielkości posiadanych środków finansowych przewidzianych w budżetach samorządów. Finansowanie zadań realizowanych przez Samorząd Województwa Świętokrzyskiego objętych Programem uwarunkowane będzie wysokością środków finansowych przewidzianych w każdym roku budżetowym.

Warto podkreślić, że możliwości wsparcia poszczególnych grup zagrożonych wykluczeniem i społecznie wykluczonych, oferują fundusze strukturalne dostępne w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021-2027, w tym przeznaczone na działania dotyczące integracji

społecznej finansowane w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+) oraz inwestycje w infrastrukturę społeczną finansowane ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

2.3. Adresaci Programu

Program adresowany jest do:

1. Mieszkańców województwa świętokrzyskiego.
2. Jednostek samorządu terytorialnego.
3. Instytucji pomocy i integracji społecznej.
4. Instytucji rynku pracy.
5. Podmiotów ekonomii społecznej.
6. Organizacji pozarządowych działające w sferze pomocy społecznej.

2.4. Podstawy prawne

Program pomocy społecznej oraz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu województwa świętokrzyskiego do roku 2030 stanowi realizację zapisu art. 21 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1283), który stanowi, że:

do zadań Samorządu Województwa należy m.in: opracowanie, aktualizowanie i realizacja strategii wojewódzkiej w zakresie polityki społecznej będącej integralną częścią strategii rozwoju województwa obejmującej w szczególności programy: **przeciwdziałania wykluczeniu** społecznemu, wyrównywania szans osób niepełnosprawnych, **pomocy społecznej**, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, współpracy z organizacjami pozarządowymi – po konsultacji z powiatami oraz art. 21 pkt 3 w brzmieniu:

do zadań Samorządu Województwa należy: rozpoznawanie przyczyn ubóstwa oraz opracowywanie **regionalnych programów pomocy społecznej wspierających samorządy lokalne w działaniach na rzecz ograniczania tego zjawiska.**

Ponadto, Program jest zgodny z art. 41 ust. 1 i ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 566).

2.5. Powiązania programu z innymi dokumentami strategicznymi i programowymi

Program pomocy społecznej oraz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu województwa świętokrzyskiego do roku 2030 wpisuje się w następujące krajowe dokumenty strategiczne i programowe:

- Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021–2027, polityka publiczna z perspektywą do roku 2030;
- Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2030;
- Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2030 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej;
- Narodowy Program Mieszkaniowy;
- Strategię Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030;
- Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.);
- Strategię Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030;
- Strategię Rozwoju Usług Społecznych polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035r.);
- Zintegrowaną Strategię Umiejętności 2030. Politykę na rzecz rozwijania umiejętności zgodnie z ideą uczenia się przez całe życie;

- Program Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027;
- Politykę społeczną wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność;
- Kartę Praw Osób Niepełnosprawnych z 1997 r. (M.P. z 13.08.1997 r., Nr 50, poz. 475);
- Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych przyjęte podczas 48 sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych w dniu 20 grudnia 1993 (Rezolucja 48/96);
- Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych sporządzoną w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169);
- Krajowy Plan Działań na rzecz Zatrudnienia;
- Program wieloletni „Posiłek w szkole i w domu na lata 2024-2028”.

Program pomocy społecznej oraz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu województwa świętokrzyskiego do roku 2030 jest komplementarny z następującymi programami i planami wojewódzkimi:

- Wojewódzki program wyrównywania szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na lata 2021 – 2026,
- Regionalny program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej do roku 2025,
- Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2022-2025,
- Ramowy program ochrony osób doznających przemocy domowej w województwie świętokrzyskim na lata 2023-2028”,
- „Ramowy program korekcyjno-edukacyjny dla osób stosujących przemoc domową w województwie świętokrzyskim na lata 2023-2028”,
- „Ramowy program psychologiczno-terapeutyczny dla osób stosujących przemoc domową w województwie świętokrzyskim na lata 2023-2028”,
- Regionalny plan rozwoju usług społecznych i deinstytucjonalizacji dla województwa Świętokrzyskiego na lata 2023 -2025,
- Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Świętokrzyskim do 2030 roku,
- Programami Współpracy Samorządu Województwa Świętokrzyskiego z Organizacjami Pozarządowymi.

Niniejszy Program koresponduje ze specjalistycznymi programami realizowanymi w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego, których adresatami są osoby zagrożone wykluczeniem społecznym: doświadczający przemocy, osoby z niepełnosprawnościami oraz wychowankowie pieczy zastępczej, dlatego też dokument ten nie zawiera celów operacyjnych ukierunkowanych na wsparcie powyższych grup docelowych.

3. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ W WOJEWÓDZTWIE ŚWIĘTOKRZYSKIM

Poniższa diagnoza obejmuje swoim zakresem tematycznym główne przyczyny jakie mogą stanowić o wykluczeniu społecznym. Przyczyny wykluczenia występują w sferze ekonomicznej (ubóstwo jako stan wykluczający prowadzenie społecznie akceptowanego sposobu życia) oraz produkcji (bezrobocie jako element ekskluzji), jak i spójności społecznej (brak rodziny, izolacja społeczna itp.). Inne przyczyny to na przykład niepełnosprawność czy przekonania religijne. Z tego względu grupami społecznymi najczęściej zagrożonymi ekskluzją społeczną są: bezrobotni, ludzie fizycznie niepełnosprawni, mający problemy w sferze zdrowia psychicznego, nadużywający narkotyków i alkoholu, ludzie ubodzy, mniejszości etniczne itp.³

3.1. Sytuacja demograficzna w województwie świętokrzyskim

Województwo świętokrzyskie w 2023 roku zamieszkiwało 1 168 499 mieszkańców (wg danych GUS), co stanowi 3,1% ludności kraju. Od lat w regionie świętokrzyskim systematycznie zmniejsza się ogólna liczba mieszkańców. Na spadek liczby ludności w województwie wpływa notowany w regionie ujemny przyrost naturalny (w roku 2023 r. minus 3 735) oraz utrzymujące się od wielu lat niekorzystne saldo migracji (w 2023 r. minus 1 144). Znaczący wpływ na niekorzystny kierunek zmian w tym zakresie miała również epidemia Covid-19.

Struktura ludności według płci w województwie jest podobna do tej w całym kraju i od kilku lat nie ulega większym zmianom; charakteryzuje się niewielką przewagą kobiet – 51,4% (w kraju 51,7% kobiet) niż mężczyzn – 48,6% (w kraju 48,3%). W 2023 roku liczba kobiet w województwie wynosiła 602 670, natomiast liczba mężczyzn 570 615.

W 2023 roku odnotowany został spadek populacji zamieszkującej województwo świętokrzyskie we wszystkich powiatach z wyjątkiem powiatu kieleckiego. Największy spadek liczby mieszkańców odnotowano w mieście Kielce (-11 923) oraz w powiatach: ostrowieckim (-8 378), koneckim (-5 784), starachowickim (-5 518), skarżyskim (-5 464). Najmniejsze spadki populacji odnotowano w powiatach mniej zaludnionych tj. powiaty: kazimierski (-1 796), pińczowski (-1 952), włoszczowski (-2 001). W powiecie kieleckim okalającym miasto na przestrzeni ostatnich czterech lat wzrosła liczba mieszkańców o 505.

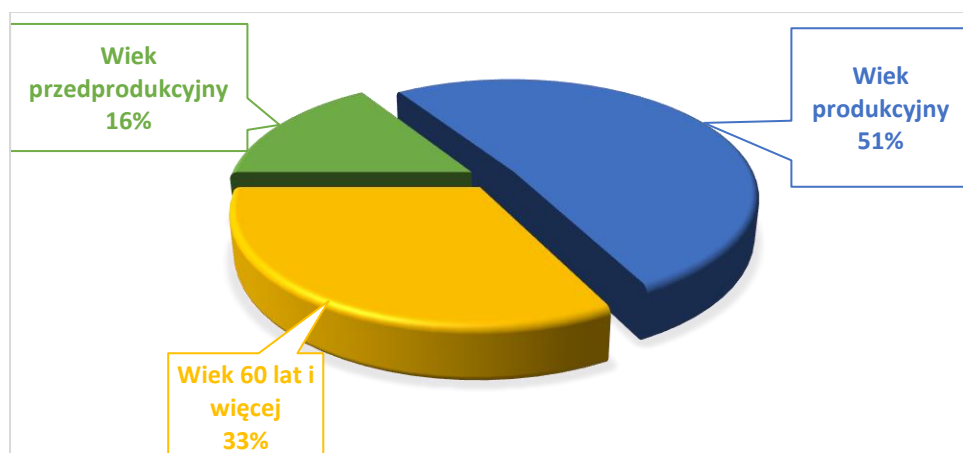
³ „Teoretycznoprawne aspekty wykluczenia społecznego” Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne, Jolanta Blicharz 2020, Uniwersytet Wrocławski.

Powiat/miasto	2020 r.	2021 r.	2022 r.	2023 r.	różnica
buski	71 451	70 687	68 607	67 817	-3 634
jędrzejowski	85 179	84 435	82 087	81 057	-4 122
kazimierski	33 489	33 205	32 062	31 693	-1 796
kielecki	211 259	210 689	211 700	211 764	505
konecki	79 525	78 506	74 951	73 741	-5 784
m. Kielce	194 218	192 468	184 520	182 295	-11 923
opatowski	51 834	51 149	49 110	48 394	-3 440
ostrowiecki	108 436	106 910	101 833	100 058	-8 378
pińczowski	38 691	38 237	37 157	36 739	-1 952
sandomierski	76 736	75 900	73 023	71 824	-4 912
skarżyski	73 567	72 482	69 539	68 103	-5 464
starachowski	89 152	87 968	84 897	83 634	-5 518
staszowski	71 574	70 928	69 241	68 448	-3 126
włoszczowski	44 933	44 525	43 434	42 932	-2 001
woj. świętokrzyskie	1 230 044	1 218 089	1 182 161	1 168 499	-61 545

Tabela 1. Liczba mieszkańców województwa świętokrzyskiego w latach 2020 – 2023.

Źródło danych: BDL GUS.

Analizując populację regionu według struktury wiekowej i płci obserwuje się przewagę mężczyzn wśród mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) oraz w wieku produkcyjnym (kobiety 18-59, mężczyźni 18-64). Zdecydowana przewaga liczby kobiet występuje wśród osób w wieku poprodukcyjnym (tzw. zjawisko feminizacji starości).

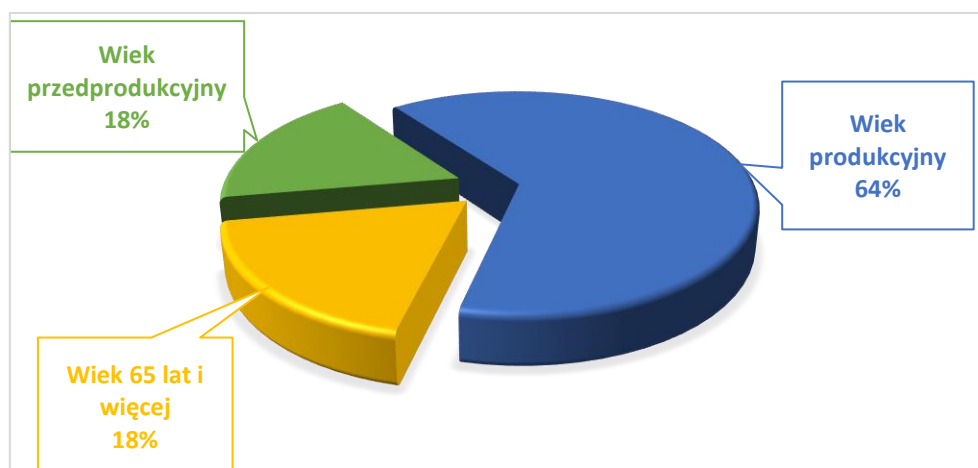

Wykres 1. Struktura populacji kobiet wg ekonomicznych grup wieku w województwie świętokrzyskim w 2023r.

Źródło danych: BDL GUS.

Wśród populacji kobiet mieszkających w województwie świętokrzyskim w 2023 roku, 16% stanowiły kobiety w wieku przedprodukcyjnym, 51% w wieku produkcyjnym, ponad 33% kobiet było w wieku poprodukcyjnym tj. 60 lat i więcej.

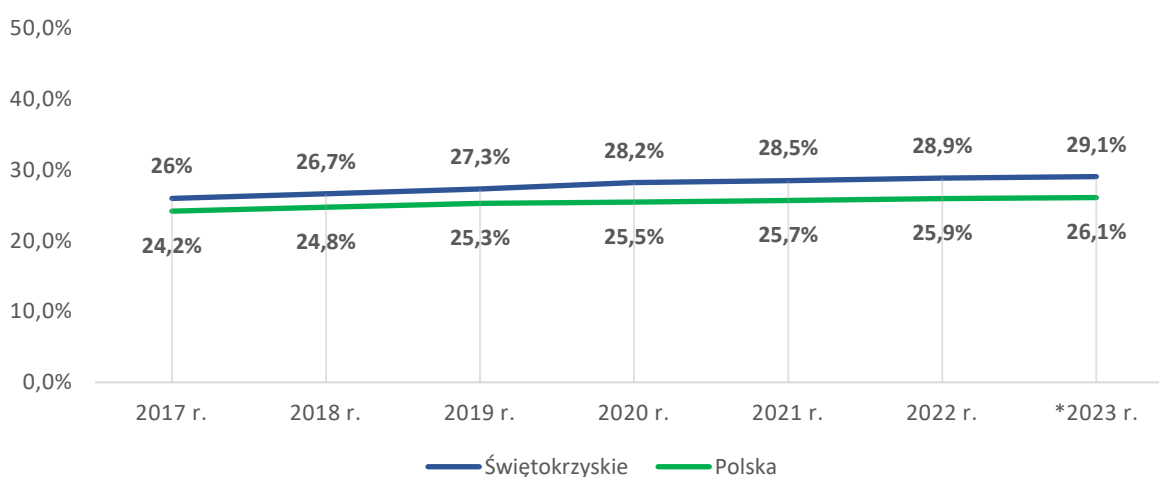
Struktura populacji mężczyzn w województwie świętokrzyskim kształtuje się następująco: w wieku przedprodukcyjnym 18%, w wieku produkcyjnym 64%, natomiast w wieku poprodukcyjnym 18%.

Wykres 2. Struktura populacji mężczyzn wg ekonomicznych grup wieku w województwie świętokrzyskim w 2023r.

Źródło danych: BDL GUS.

Wraz z zachodzącymi zmianami i prognozami demograficznymi, obserwowanym trendem wydłużającego się czasu trwania życia, coraz ważniejsze staje się projektowanie polityki społecznej wobec osób starszych oraz wdrożenie rozwiązań, które zapewnią im godną, bezpieczną i aktywną starość.

Wykres 3. Procentowy udział seniorów 60+ w ogóle mieszkańców w latach 2017 - 2023.

Źródło danych: BDL GUS.

W województwie świętokrzyskim w 2023 roku mieszkało 342 461 osób w wieku 60+, co stanowiło, że procentowy udział tej grupy w ogóle mieszkańców regionu wynosił 29,1% i był większy o 3 pkt proc. od średniej w kraju wynoszącej 26,1%. Na przestrzeni minionych lat w regionie odnotowujemy niekorzystny trend - systematycznego wzrostu udziału osób starszych w populacji.

Powiat	Liczba osób	Udział %
Buski	20 488	5,98
Jędrzejowski	23 124	6,75
Kazimierski	9 512	2,78
Kielecki	49 737	14,52
miasto Kielce	56 333	16,45
Konecki	22 866	6,68
Opatowski	14 334	4,19
Ostrowiecki	33 166	9,68
Pińczowski	11 319	3,31
Sandomierski	21 293	6,22
Skarżyski	22 871	6,68
Starachowicki	25 881	7,56
Staszowski	19 347	5,65
Włoszczowski	12 190	3,56

Tabela 2. Liczba osób w wieku powyżej 60 roku życia w powiatach regionu świętokrzyskiego.

Źródło danych: BDL GUS.

Z grupy 342 461 osób w wieku 60+ najwięcej seniorów zamieszkiwało w mieście Kielce: 56 333 osób tj. 16,45% ogółu osób powyżej 60 r. ż. i powiecie kieleckim: 49 737 osób tj. 14,52 ogółu osób powyżej 60 r. ż. Najmniej mieszkańców w wieku 60+ województwa świętokrzyskiego mieszka w powiatach: kazimierskim (2,78%), pińczowskim (3,31%), włoszczowskim (3,56%).

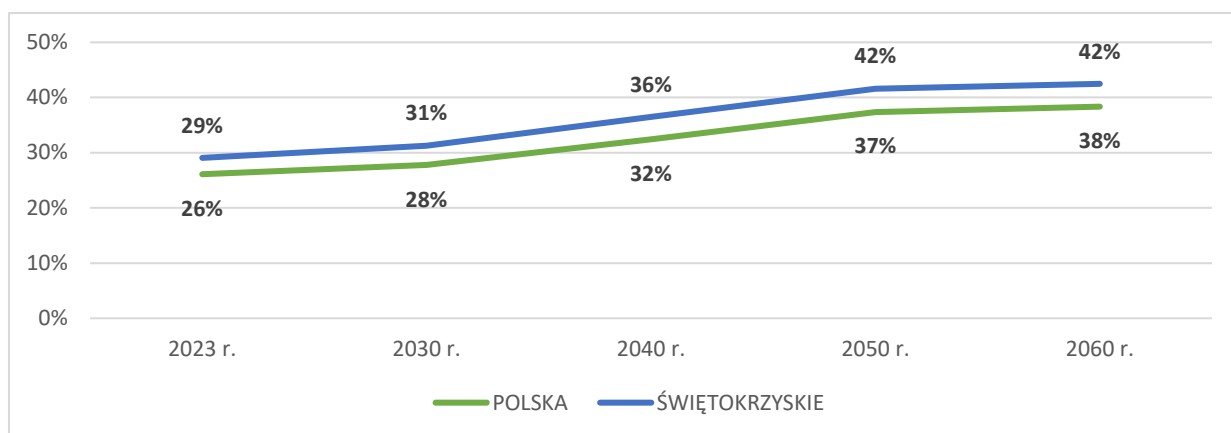
Dokonując analizy zmian występujących w strukturze ludności według ekonomicznych grup wieku wynika, że w województwie świętokrzyskim na przestrzeni lat 2017 - 2023 zmniejszył się odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym (o 7,31%) i produkcyjnym (o 11,61%), a wzrósł udział osób w wieku poprodukcyjnym (o 9,29%). Analiza danych GUS wykazała, że struktura ludności według ekonomicznych grup wieku w poszczególnych gminach województwa świętokrzyskiego była zróżnicowana. Wartości bezwzględne wskazują, że w Mieście Kielce oraz w Ostrowcu Świętokrzyskim na przestrzeni lat 2017 – 2023 najbardziej zmniejszyła się liczba osób w wieku produkcyjnym (odpowiednio o 14 585 i 8 327 osób), przy jednoczesnym największym przyroście osób w wieku poprodukcyjnym (odpowiednio 2 265 oraz 1 794).

	w wieku przedprodukcyjnym - 14 lat i mniej		w wieku produkcyjnym: 15-59 lat kobiety, 15-64 lata mężczyźni		w wieku poprodukcyjnym	
	2017	2023	2017	2023	2017	2023
ŚWIĘTOKRZYSKIE	171 568	159 019	797 483	704 904	278 681	304 576
%	13,73	13,61	63,81	60,33	22,30	26,07

Tabela 3. Ludność województwa świętokrzyskiego według ekonomicznych grup wieku.

Źródło danych: BDL GUS

Prognozy demograficzne Głównego Urzędu Statystycznego do 2060 roku jednoznacznie wskazują na znaczny wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym w populacji województwa świętokrzyskiego. Do końca horyzontu prognozy tj. do roku 2060 w województwie świętokrzyskim spodziewany jest przyrost osób w wieku poprodukcyjnym o 13 pkt proc., natomiast w Polsce o 12 pkt proc. W oparciu o prognozy, udział osób w wieku 60 lat i więcej w województwie świętokrzyskim w 2060 roku osiągnie 42% i będzie wyższy o 4 pkt. proc. w odniesieniu do prognozowanej średniej dla kraju (38%).

Wykres 4. Prognozowany procentowy udział osób w wieku 60 lat i więcej do 2060 r.

Źródło danych: BDL GUS.

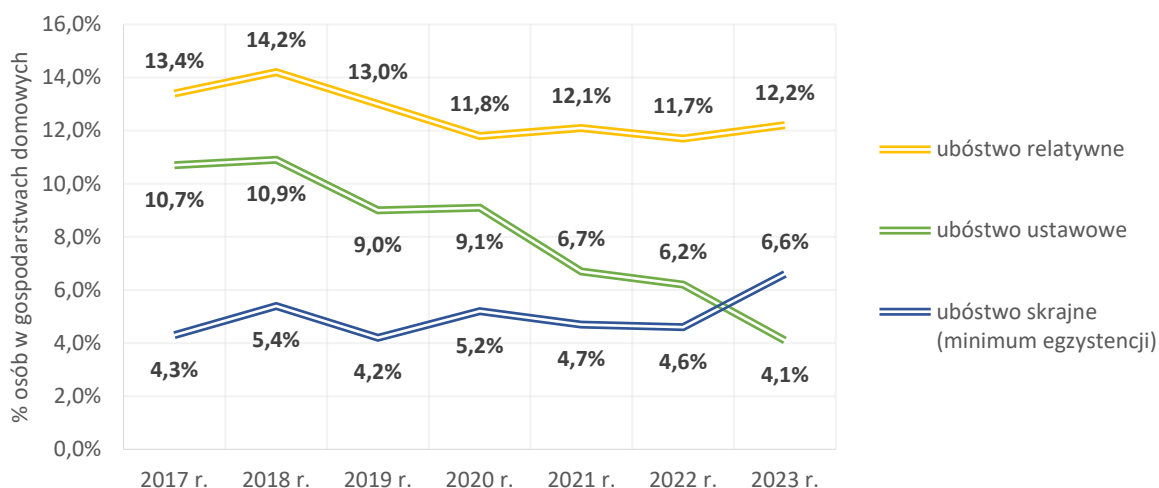
3.2. Skala ubóstwa i wykluczenia społecznego

Zjawisko ubóstwa jest wielowymiarowe, przejawia się nie tylko jako niewystarczająca ilość zasobów finansowych, materialnych, ale i niedostatek doświadczeń życiowych, brak perspektyw, czy ograniczony dostęp do usług, niezbędnych do zaspokojenia podstawowych ludzkich potrzeb. Ubóstwo wiąże się między innymi z bezrobociem lub złymi warunkami pracy, brakiem zasobów finansowych, brakiem dostępu do wysokiej jakości edukacji i opieki zdrowotnej, wykluczeniem społecznym, utrudnionym funkcjonowaniem rodzin, brakiem miejsca zamieszkania, czy niepewnym statusem pobytu. Osoby dotknięte ubóstwem mogą również doświadczać stygmatyzacji, poniżania, dyskryminacji, izolacji i wykluczenia z życia społecznego lecz nie można stosować zamiennie określeń zjawisko ubóstwa i wykluczenia społecznego. Ubóstwo może być postrzegane jako jeden z czynników wykluczenia społecznego może być jego przyczyną bądź współwystępować z innymi jego wymiarami.

Główny Urząd Statystyczny regularnie publikuje dane dotyczące zasięgu ubóstwa ekonomicznego, szacowanego w oparciu o wyniki badania budżetów gospodarstw domowych, stosując następujące granice ubóstwa:

- **granica ubóstwa skrajnego (absolutnego)**, ustalana na podstawie minimum egzystencji szacowanego przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych dla 1-osobowego gospodarstwa pracowniczego. Minimum egzystencji uwzględnia jedynie te potrzeby, których zaspokojenie nie może być odłożone w czasie, a konsumpcja niższa od tego poziomu utrudnia przeżycie i stanowi zagrożenie dla psychofizycznego rozwoju człowieka;
- **ustawowa granica ubóstwa**, określona na poziomie kwot, które zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawniają do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z systemu pomocy społecznej;
- **relatywna granica ubóstwa**, ustalona na poziomie 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych (obliczonych na podstawie wyników badania budżetów gospodarstw domowych).

Główny Urząd Statystyczny każdego roku oblicza i publikuje wskaźniki dotyczące zasięgu ubóstwa ekonomicznego (tzw. stopy ubóstwa) w Polsce, opierając się na wynikach badania budżetów gospodarstw domowych. Obliczenia uwzględniają trzy różne progi (granice) ubóstwa: skrajnego, relatywnego oraz tzw. ustawowa granica ubóstwa.

Wykres 5. Zasięg ubóstwa w Polsce w latach 2017- 2023 według przyjętych w danym roku trzech granic ubóstwa (% osób w gospodarstwach domowych).

Źródło danych: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Analizując wartość wszystkich trzech progów ubóstwa w latach 2017 - 2023 można stwierdzić, iż ich wartość w 2023 roku była znacznie niższa w porównaniu z 2017 rokiem. Należy jednak zwrócić uwagę, iż w zależności od rodzaju granicy ubóstwa przebieg zmian był nieco inny. Stopa ubóstwa relatywnego w latach 2017-2020 charakteryzowała się spadkiem, natomiast w latach 2021 – 2023 stabilizacją.

W 2023 r. zasięg ubóstwa ustawowego wynosił 4,1% i był niższy o 2 pkt proc w odniesieniu do 2022 r. Spadek ubóstwa ustawowego jest związany z brakiem zmiany progów dochodowych uprawniających do uzyskania świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej. W 2023 r. granica ubóstwa skrajnego (minimum egzystencji wyznacza bardzo niski poziom zaspokojenia potrzeb) wynosiła 6,6% i była najwyższa w analizowanym okresie.

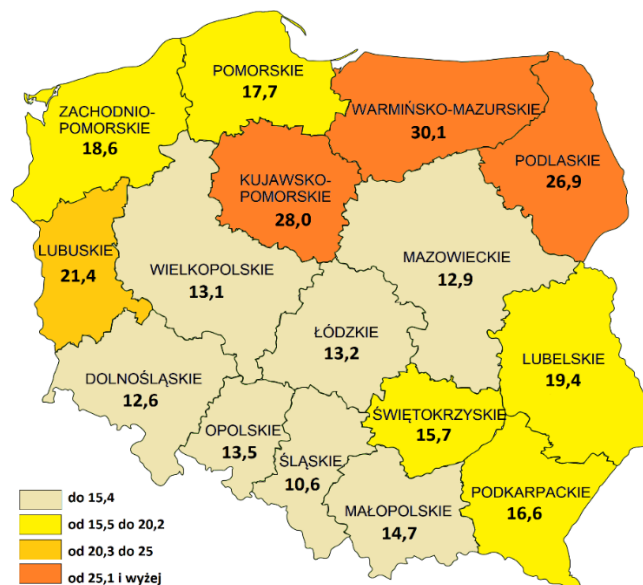
3.3. Regionalne zróżnicowanie zasięgu ubóstwa

Główny Urząd Statystyczny od 2020 r. nie udostępnia danych dotyczących zasięgu ubóstwa w rozłożeniu na poszczególne województwa. W związku z powyższym w celu zobrazowania regionalnego zróżnicowania zasięgu ubóstwa posłużono się danymi z corocznych sprawozdań Ministerstwa ds. zabezpieczenia społecznego z udzielanych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach (sprawozdanie MRiPS-03-R).

Na ich podstawie opracowano i porównano trzy wskaźniki, które silnie korelują z występowaniem zjawiska ubóstwa tj. liczby osób na 1000 mieszkańców korzystających z pomocy społecznej z powodu:

- ubóstwa,
- bezrobocia,
- bezdomności.

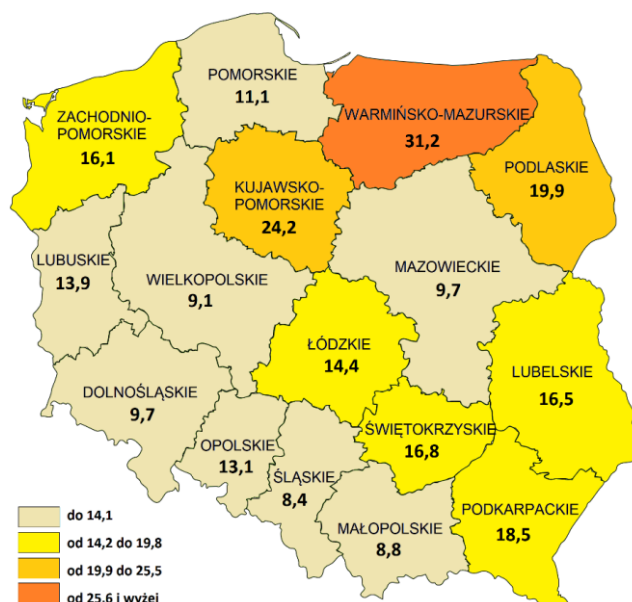
Wartość wskaźnika osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców w województwie świętokrzyskim na przestrzeni lat 2017 – 2023 charakteryzowała się spadkiem z wartości 36,7 do wartości 15,7. Tym samym województwo świętokrzyskie w 2023 r. znalazło się w gronie ośmiu województw, w których wskaźnik ten osiągnął wartość poniżej średniej krajowej wynoszącej wartość 16,1. Wyższe wskaźniki odnotowano w województwach: podkarpackim (16,6), pomorskim (17,7), zachodniopomorskim (18,6), lubelskim (19,4), lubuskim (21,4), podlaskim (26,9), kujawsko-pomorskim (28,0), warmińsko-mazurskim (30,1).

Mapa 1. Wskaźnik liczby osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców wg. województw 2023r.

Źródło danych: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MRiPS-03-R.

Pomimo ponad dwukrotnego zmniejszenia wartości wskaźnika osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia na 1000 mieszkańców (z 36,2 w 2017 r. do 16,8 w 2023 r.) województwo świętokrzyskie znajduje się w gronie pięciu województw, charakteryzujących się najwyższym natężeniem omawianego wskaźnika. Wskaźnik ten dla naszego regionu wynosi 16,8 i przekracza średnio obliczony dla kraju (tj. 13,2) o 3,6 pkt proc. Wyższe wartości odnotowano tylko w czterech województwach: podkarpackim (18,5), podlaskim (19,9), kujawsko-pomorskim (24,2), warmińsko-mazurskim (31,2).

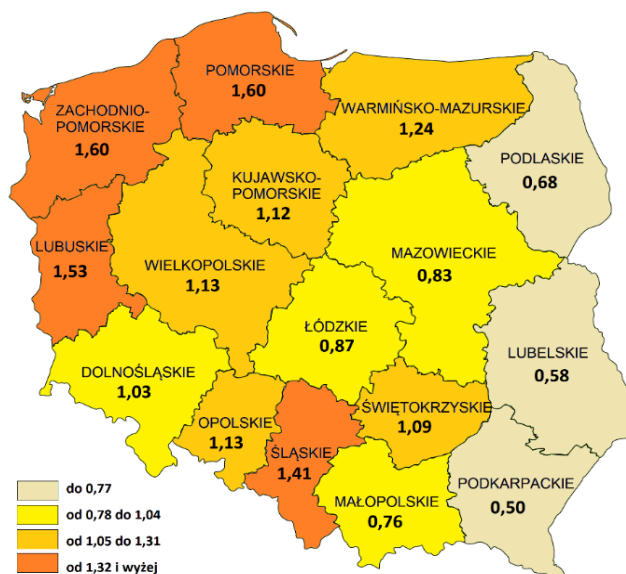

Mapa 2. Wskaźnik liczby osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia na 1000 mieszkańców wg. województw w 2023r.

Źródło danych: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MRiPS-03-R

Wartość wskaźnika osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezdomności na 1000 mieszkańców dla województwa świętokrzyskiego utrzymuje się na stałym (0,97 w 2017 r. oraz 1,09

w 2023 r.) poziomie, zbliżonym do średniej krajowej wynoszącej 1,04. Wyższe wartości wskaźnika osiągnęło osiem województw: kujawsko-pomorskie (1,12), wielkopolskie (1,13), opolskie (1,13), warmińsko-mazurskie (1,24), śląskie (1,41), lubuskie (1,53), zachodniopomorskie (1,60), pomorskie (1,60).

Mapa 3. Wskaźnik liczby osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezdomności na 1000 mieszkańców wg województw w 2023r.

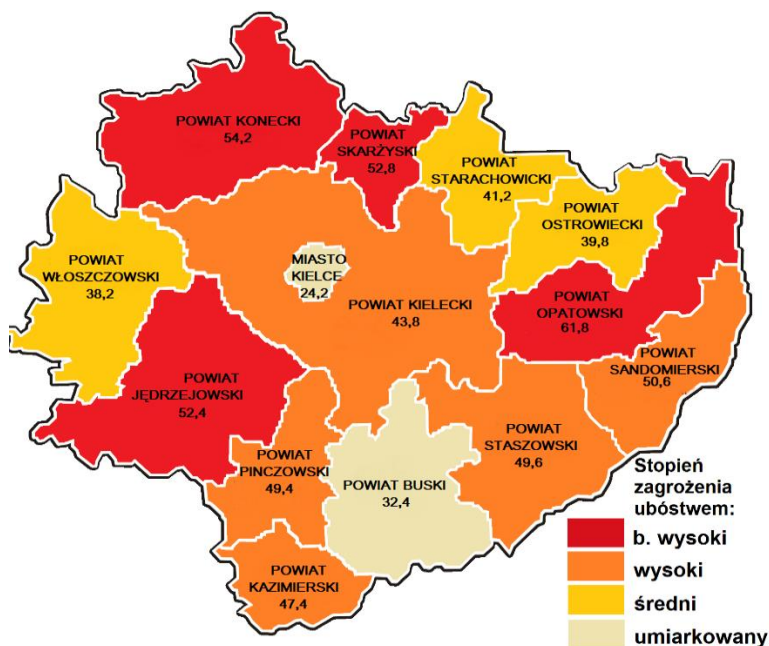
Źródło danych: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MRiPS-03.

3.4. Indeks zagrożenia ubóstwem w województwie świętokrzyskim

Indeks zagrożenia ubóstwem w województwie świętokrzyskim opracowywany corocznie przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej jest skutecznym narzędziem analizy danych. Zdefiniowano go na podstawie ośmiu wskaźników o charakterze społeczno-ekonomicznym. W celu zdiagnozowania wewnątrzregionalnego zasięgu ubóstwa w regionie uwzględniono finansowe oraz pozafinansowe determinanty ubóstwa. W związku z powyższym przyjęto następujące zmienne:

- wskaźnik pogłębionej deprywacji materialnej (liczba osób w rodzinach, które otrzymały świadczenie pieniężne z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców),
- wskaźnik długotrwale korzystających z pomocy społecznej,
- wskaźnik osób długotrwale bezrobotnych, w ogóle zarejestrowanych jako bezrobotni,
- stopa bezrobocia,
- udział rodzin wielodzietnych korzystających z pomocy społecznej,
- udział rodzin niepełnych korzystających z pomocy społecznej,
- przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto,
- dochody budżetów gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca.

W województwie świętokrzyskim utrzymuje się rozwarstwiony, zróżnicowany poziom zagrożenia ubóstwem. W 2023 r. umiarkowany stopień zagrożenia ubóstwem odnotowano w mieście Kielce i powiecie buskim; średni stopień zagrożenia ubóstwem osiągnęły trzy powiaty: włoszczowski, ostrowiecki, starachowicki. W pułap wysokiego zagrożenia ubóstwem sklasyfikowanych zostało aż pięć powiatów: kielecki, kazimierski, pińczowski, staszowski, sandomierski. W stopniu bardzo wysokim potencjalnie zagrożeni ubóstwem są mieszkańcy czterech powiatów: jędrzejowskiego, skarżyskiego, koneckiego, opatowskiego.

Mapa 4. Zróżnicowanie zagrożenia ubóstwem w powiatach województwa świętokrzyskiego w 2023r.

Źródło danych: Indeks zagrożenia ubóstwem w województwie świętokrzyskim za 2023 rok

Najwyższy wskaźnik indeksu ubóstwa w 2023 roku w regionie osiągnął powiat opatowski – 61,8. Z analizy zmiennych, wchodzących w skład indeksu wynika, iż na tą niekorzystną sytuację główny wpływ miał wzrost wskaźnika długotrwale korzystających z pomocy społecznej (w 2023 r.: 56,8%) wysokie wskaźniki osób długotrwale bezrobotnych (w 2023 r.: 62,6%) oraz najwyższa stopa bezrobocia w regionie (w 2023 r.: 15,2%). Ponadto w powiecie opatowskim odnotowano wzrost udziału rodzin wielodzietnych oraz niepełnych korzystających z pomocy społecznej (w 2023 r.: 8,9%). W powiecie opatowskim odnotowano najniższe przeciętne miesięczne wynagrodzenie w regionie (w 2023 r.: 6 261,55 zł). Niekorzystna wartość wskaźników i ich wzrost w rankingu przyczyniły się do osiągnięcia najwyższego miejsca w indeksie ubóstwa.

Analiza wskaźnika indeksu ubóstwa wskazała, że w powiecie koneckim na przestrzeni lat 2022 – 2023 nastąpiła zmiana z wysokiego na bardzo wysoki stopień zagrożenia ubóstwem, co było spowodowane wzrostem wskaźnika długotrwale korzystających z pomocy społecznej oraz wzrostem udziału rodzin niepełnych korzystających z pomocy społecznej.

Pozytywne zmiany w zakresie indeksu zagrożenia ubóstwem odnotowano w powiatach: kazimierskim oraz sandomierskim. Z analizy zmiennych, wchodzących w skład Indeksu wynika, iż na tę zmianę główny wpływ miał spadek osób długotrwale bezrobotnych, zmniejszenie udziału rodzin wielodzietnych i niepełnych korzystających z pomocy społecznej oraz wzrost dochodów budżetów gmin i miast na jednego mieszkańca.

3.5. Rynek pracy

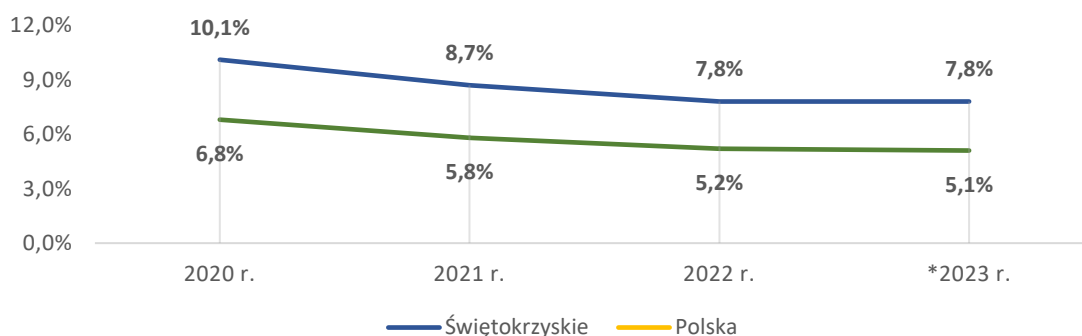
Bezrobocie zaliczane jest do zjawisk szczególnie niekorzystnych. Osoby nim dotknięte pozbawione zostają najważniejszego źródła dochodów, co istotnie zwiększa ryzyko ubóstwa, wykluczenia społecznego, a co z tym związane, powoduje konieczność ubiegania się o wsparcie z systemu pomocy społecznej. Bezrobocie było w 2023 roku trzecim co do częstości powodem korzystania z pomocy społecznej. Wsparciem z tego tytułu objęto 19 644 osoby.

Na koniec 2023 roku w ewidencji urzędów pracy pozostawały 33 724 osoby w tym: 17 048 kobiety i 16 676 mężczyzn, co stanowiło odpowiednio 50,6% i 49,4% ogółu bezrobotnych.

W porównaniu do grudnia 2022 roku zmniejszyła się populacja bezrobotnych kobiet o 335 (o 1,9%), natomiast zwiększyła populacja bezrobotnych mężczyzn o 30 (o 0,2%). Przed nabyciem statusu bezrobotnego 84,5% kobiet i 86,4% mężczyzn pracowało. W odniesieniu do końca 2022 roku spadek poziomu bezrobocia odnotowano w dziewięciu powiatach, przy czym najsilniejszy procentowy w: pińczowskim o 11,3% (115 osób), włoszczowskim o 7,5% (84 osoby), sandomierskim o 6,3% (144 osoby) i opatowskim o 4,9% (138 osób). Wzrost poziomu bezrobocia wystąpił w pięciu powiatach przy czym najsilniejszy procentowy w: ostrowieckim o 7,5% (225 osób), staszowskim o 4,9% (80 osób) i jędrzejowskim o 3,7% (66 osób).

Jedną z najpopularniejszych miar stosowanych do pomiaru poziomu bezrobocia jest jego stopa. Definiuje się ją jako procentowy udział liczby bezrobotnych w liczbie ludności aktywnej zawodowo

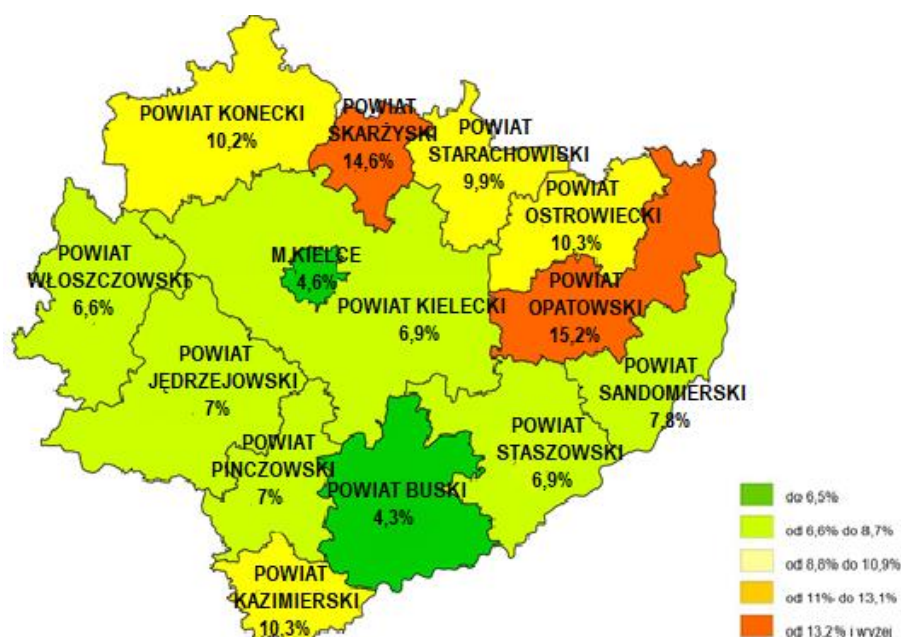
Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie świętokrzyskim charakteryzuje się znacznym zróżnicowaniem terytorialnym natężenia - różnica między najwyższą, a najniższą stopą bezrobocia wyniosła 10,9 punktu procentowego. Na koniec 2023 roku ukształtowała się na poziomie 7,8% i była wyższa o 2,7 pkt proc. od stopy bezrobocia odnotowanej w Polsce (5,1%). Poziom stopy bezrobocia dla województwa świętokrzyskiego na przestrzeni lat 2022-2023 nie uległ zmianie, natomiast wskaźnik dla kraju nieznacznie obniżył się o 0,1%.

Wykres 6. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie świętokrzyskim w odniesieniu do kraju w latach 2020 - 2023.

Źródło danych: WUP w Kielcach.

W 2023 roku spadek stopy bezrobocia wystąpił w 7 powiatach regionu. Najwyższą stopę bezrobocia zarejestrowano w powiatach: opatowskim (15,2%), skarżyskim (14,6%), kazimierskim (10,3%), ostrowieckim (10,3%), koneckim (10,2%), starachowickim (9,9%), sandomierskim (7,8%). Wartość stopy bezrobocia poniżej średniej dla województwa świętokrzyskiego (7,8%) odnotowano w powiatach: pińczowskim (7%), jędrzejowskim (7%), kieleckim (6,9%), staszowskim (6,9%), włoszczowskim (6,6%). Najniższą stopę bezrobocia odnotowano w powiecie buskim (4,3%) i mieście Kielce (4,6%).

Mapa 5. Stopa bezrobocia w powiatach województwa świętokrzyskiego 2023r.

Źródło danych: WUP w Kielcach

Choć aktualnie sytuacja na rynku pracy w województwie świętokrzyskim przedstawia się stosunkowo korzystnie, to jednak są kategorie osób bezrobotnych, którym szczególnie trudno znaleźć pracę. Zgodnie z art. 49 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy do osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy należą:

- bezrobotni długotrwale,
- bezrobotni powyżej 50 roku życia,
- bezrobotni do 30 roku życia,
- bezrobotni posiadający co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia lub co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne do 18 roku życia,
- bezrobotni niepełnosprawni,
- bezrobotni korzystający ze świadczeń z pomocy społecznej.

Na koniec grudnia 2023 roku zarejestrowanych było 28 010 osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy (83,1% ogółu), w tym 14 599 kobiet (52,1%).

L.p.	Osoby, będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy	Liczba bezrobotnych
1.	Bezrobotni długotrwale	16 684
2.	Bezrobotni powyżej 50 roku życia	8 552
3.	Bezrobotni do 30 roku życia	8 757
4.	Bezrobotni posiadający co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia lub co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne do 18 roku życia	5 139
5.	Bezrobotni niepełnosprawni	2 942
6.	Bezrobotni korzystający ze świadczeń z pomocy społecznej	221

Tabela 4. Bezrobotni będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy.

Źródło danych: WUP w Kielcach

Wśród kategorii bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy najliczniej reprezentowane były osoby długotrwale bezrobotne. W województwie świętokrzyskim na koniec grudnia 2023 r. długotrwale bezrobotnym dotkniętym było 16 684 osoby, stanowiły blisko połowę

(49,9%) ogółu bezrobotnych. Drugą pod względem liczności kategorią osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy są osoby bezrobotne do 30 roku życia, którym z powodu posiadania małych dzieci i braku doświadczenia trudniej znaleźć pracę – stanowiły one 26% ogółu bezrobotnych.

Na koniec grudnia 2023 r. w powiatowych urzędach pracy zarejestrowanych było 8 552 osoby bezrobotne powyżej 50 roku życia. Stanowiły one 25,4% ogółu bezrobotnych. Liczebność innych kategorii bezrobotnych znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy przedstawiała się następująco: bezrobotni posiadający co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia lub co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne do 18 roku życia – 15,2% ogółu bezrobotnych, bezrobotni niepełnosprawni: 0,7% ogółu bezrobotnych.

W 2023 roku pracodawcy zgłosili do urzędów pracy 21 662 wolne miejsca pracy i miejsca aktywizacji zawodowej, była to wartość niższa o 5 948 (21,5%) w porównaniu do 2022 r.

Z ogółu wolnych miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej:

- 16 557, tj. 76,4% stanowiły oferty zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej,
- 5 105, tj. 23,6% to miejsca aktywizacji zawodowej.

Z sektora prywatnego pochodziło 83,1% wszystkich wolnych miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej (17 995), a z sektora publicznego 16,9% (3 667).

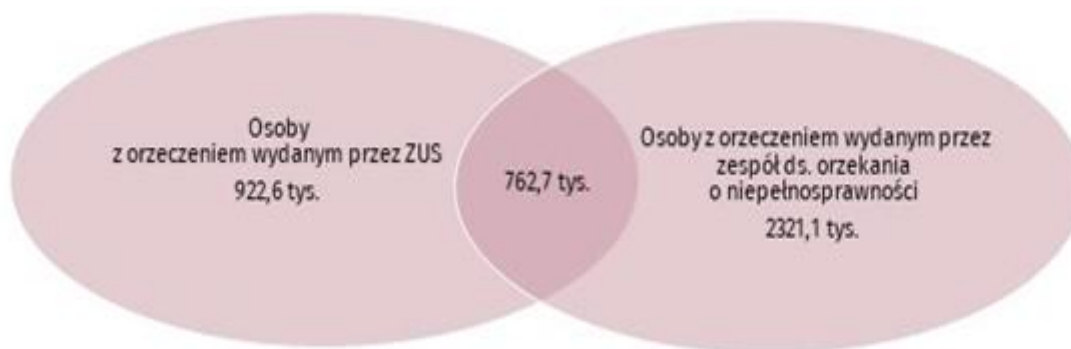
Województwo świętokrzyskie charakteryzuje się zróżnicowaną strukturą gospodarczą, w której wyróżnia się kilka kluczowych sektorów. Przemysł, rolnictwo, handel oraz usługi stanowią główne filary lokalnej gospodarki. Miejsca pracy przeznaczone dla: robotników przemysłowych i rzemieślników, pracowników wykonujących prace proste oraz pracowników usług i sprzedawców stanowiły 63,3% wszystkich ofert.

3.6. Niepełnosprawność

Spośród występujących współcześnie problemów społecznych jednym z ważniejszych jest zjawisko niepełnosprawności. Osoby z niepełnosprawnościami tworzą grupę zróżnicowaną pod względem stopnia i rodzaju niepełnosprawności, miejsca zamieszkania, wieku, wykształcenia, sytuacji na rynku pracy i innych cech społeczno-demograficznych, tym bardziej działania podejmowane na ich rzecz wymagają kompleksowego i rozległego podejścia. Osoby z niepełnosprawnościami są jedną z grup społecznych szczególnie mocno narażonych na zjawisko wykluczenia. Muszą pokonać liczne przeszkody nie tylko natury urbanistycznej, ale przeszkód wynikających z ograniczeń samych niepełnosprawnych oraz z ograniczeń osób pomiędzy którymi funkcjonują. Jest więc to zjawisko wielowymiarowe, oznaczające utrudnienie lub całkowitą niemożność uczestniczenia w różnych aspektach i obszarach życia i aktywności.

Określenie liczby osób z niepełnosprawnościami w Polsce nastręcza znaczne trudności. Wynika to z faktu, że istnieją różne kategorie niepełnosprawności m.in. prawna i biologiczna, dodatkowo kwestię tę utrudnia funkcjonujący w Polsce złożony system orzekania o niepełnosprawności.

Dane Głównego Urzędu Statystycznego wskazują, że na koniec 2023 r. w Polsce było nieznacznie ponad 4 mln osób, które posiadały ważne orzeczenie o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności wydane przez zespół do spraw orzekania o niepełnosprawności albo orzeczenie o stopniu niezdolności do pracy wydane przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Wykres 7. Osoby według rodzaju posiadanego orzeczenia o niepełnosprawności w 2023r.

Źródło danych: Bank Danych Lokalnych - GUS.

Analizie poddano dane GUS w zakresie wartości wskaźnika liczby osób niepełnosprawnych prawnie na 1 tys. ludności wg. województw. W przeliczeniu na 1 tys. ludności najwięcej osób mieszkało w województwie lubuskim (165), a najmniej w województwie mazowieckim (75). Region świętokrzyski należy do województw o najwyższym wskaźniku w kraju (150).

Województwo	Osoby z orzeczeniem na 1 tys. ludności
Dolnośląskie	100
Kujawsko-pomorskie	114
Lubelskie	114
Lubuskie	165
Łódzkie	114
Małopolskie	95
Mazowieckie	75
Opolskie	91
Podkarpackie	124
Podlaskie	98
Pomorskie	121
Śląskie	105
Świętokrzyskie	150
Warmińsko-mazurskie	119
Wielkopolskie	114
Zachodniopomorskie	96

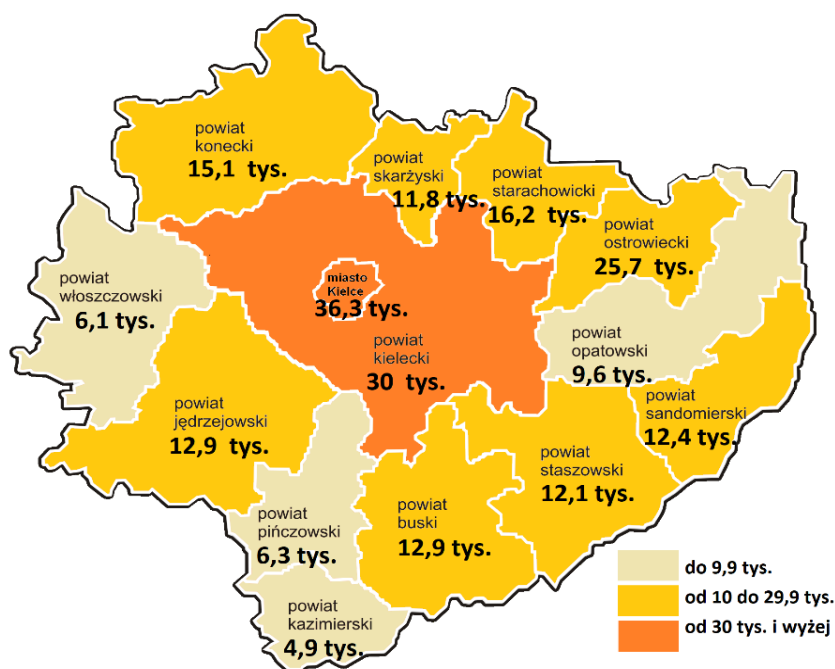
Tabela 5. Osoby niepełnosprawne prawnie na 1 tys. ludności według województw w 2023r.

Źródło danych: GUS w Kielcach.

W ujęciu gminnym najwyższy wskaźnik liczby osób niepełnosprawnych prawnie na 1 tys. ludności został odnotowany w Ostrowcu Świętokrzyskim i wyniósł 257. Siedem gmin z terenu województwa świętokrzyskiego tj. Bałtów, Ćmielów, Opatów, Ruda Maleniecka, Stąporków, Końskie oraz Sandomierz znalazły się w gronie gmin kraju ze wskaźnikiem wynoszącym ponad 170 osób niepełnosprawnych na 1 tys. ludności.

Porównanie częstości występowania niepełnosprawności prawnej w poszczególnych kategoriach płci oraz wieku wskazuje, że problem ten częściej dotyka kobiet, które stanowiły 53,1% ogółu. Najliczniejszą grupę stanowiły kobiety w przedziale wiekowym 70–74 lata (292,0 tys.), natomiast mężczyźni – w przedziale wiekowym 65–69 lat (275,2 tys.).

W 2021 roku według NSP w województwie świętokrzyskim najwięcej osób z niepełnosprawnościami mieszkało w mieście Kielce – 36,3 tys. oraz w powiecie kieleckim – 30 tys.

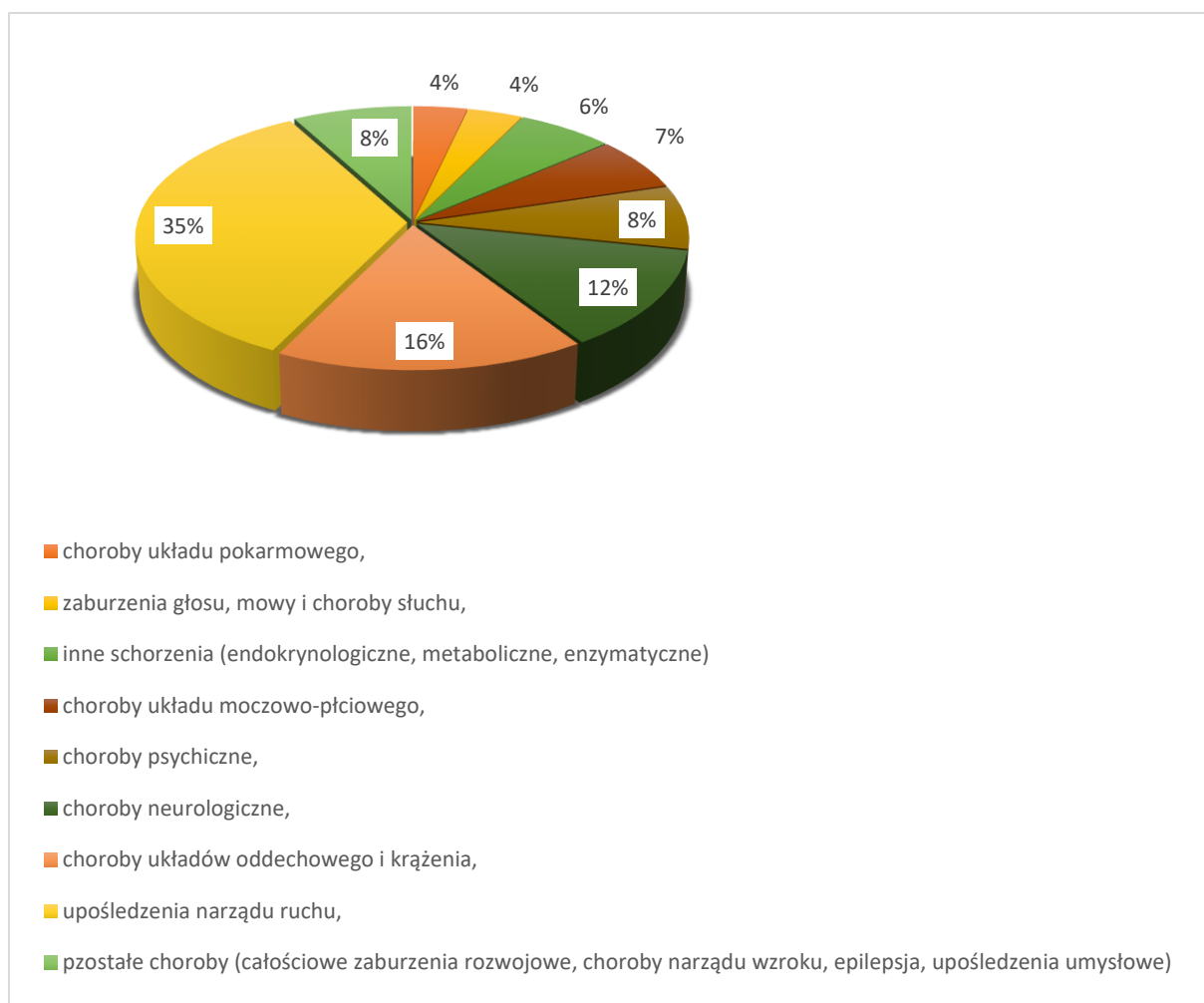

Mapa 6. Liczba osób z niepełnosprawnościami (w tys.) według miejsca zamieszkania w 2021r.

Źródło: „Starzenie się ludności w świetle wyników NSP ludności i mieszkań 2021”, GUS.

Szczegółowa analiza liczebności i charakterystyki populacji osób z niepełnosprawnościami w województwie świętokrzyskim została dokonana na podstawie danych Wojewódzkiego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Kielcach.

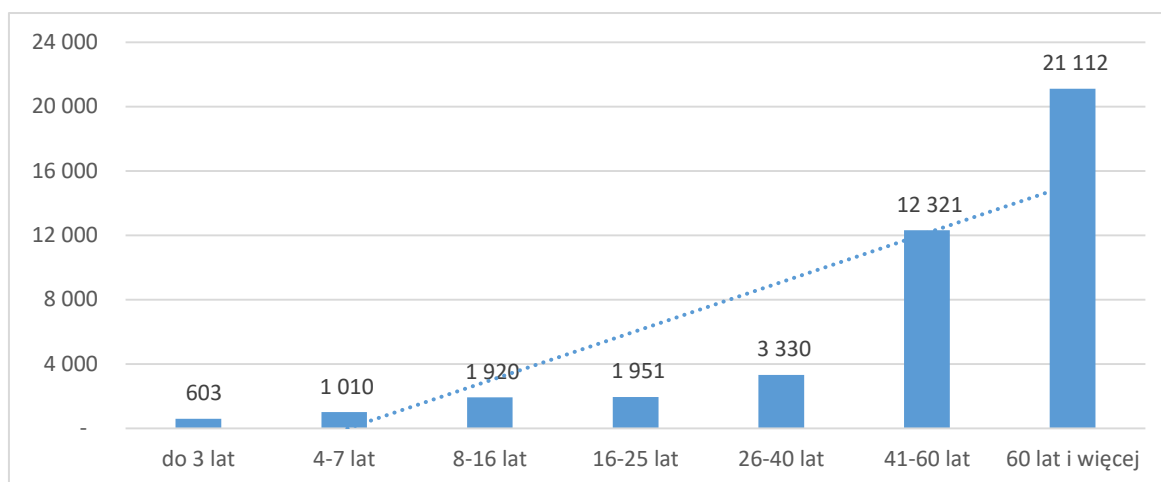
Analiza przyczyn powstawania niepełnosprawności wskazuje jako główną upośledzenie narządu ruchu, które leżało u podstaw 35% orzeczeń o niepełnosprawności w województwie. W dalszej kolejności należy wskazać choroby układu oddechowego i krążenia – po 17%, choroby neurologiczne - 12% , choroby psychiczne - 8%, pozostałe choroby tj. całościowe zaburzenia rozwojowe, choroby narządu wzroku, epilepsja, upośledzenie umysłowe - 8%. W dalszej kolejności stanowią: choroby układu moczowo-płciowego - 7%, inne schorzenia tj. endokrynologiczne, metaboliczne, enzymatyczne - 6%. Choroby układu pokarmowego oraz zaburzenia głosu, mowy i choroby słuchu stanowią odpowiednio po 4% przyczyn niepełnosprawności wśród ogółu mieszkańców województwa świętokrzyskiego (bez względu na wiek).

Wykres 8. Przyczyny niepełnosprawności osób dorosłych w woj. świętokrzyskim w 2023r.

Źródło: Wojewódzki Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Kielcach.

Jedną z ważniejszych cech określających zbiorowość osób z niepełnosprawnościami jest wiek. W województwie świętokrzyskim osoby z niepełnosprawnościami należące do najstarszej grupy wiekowej tj. powyżej 60 roku życia – stanowią 50% ogółu społeczności osób z niepełnosprawnościami. Częstość występowania niepełnosprawności jest silnie skorelowana z wiekiem osób – wraz z wiekiem wzrasta liczba osób niepełnosprawnych, przy czym największy wzrost – wynoszący 73% odnotowano pomiędzy kategoriami wiekowymi 26-40, a 41-59 lat. Poniższy wykres obrazuje sytuację.

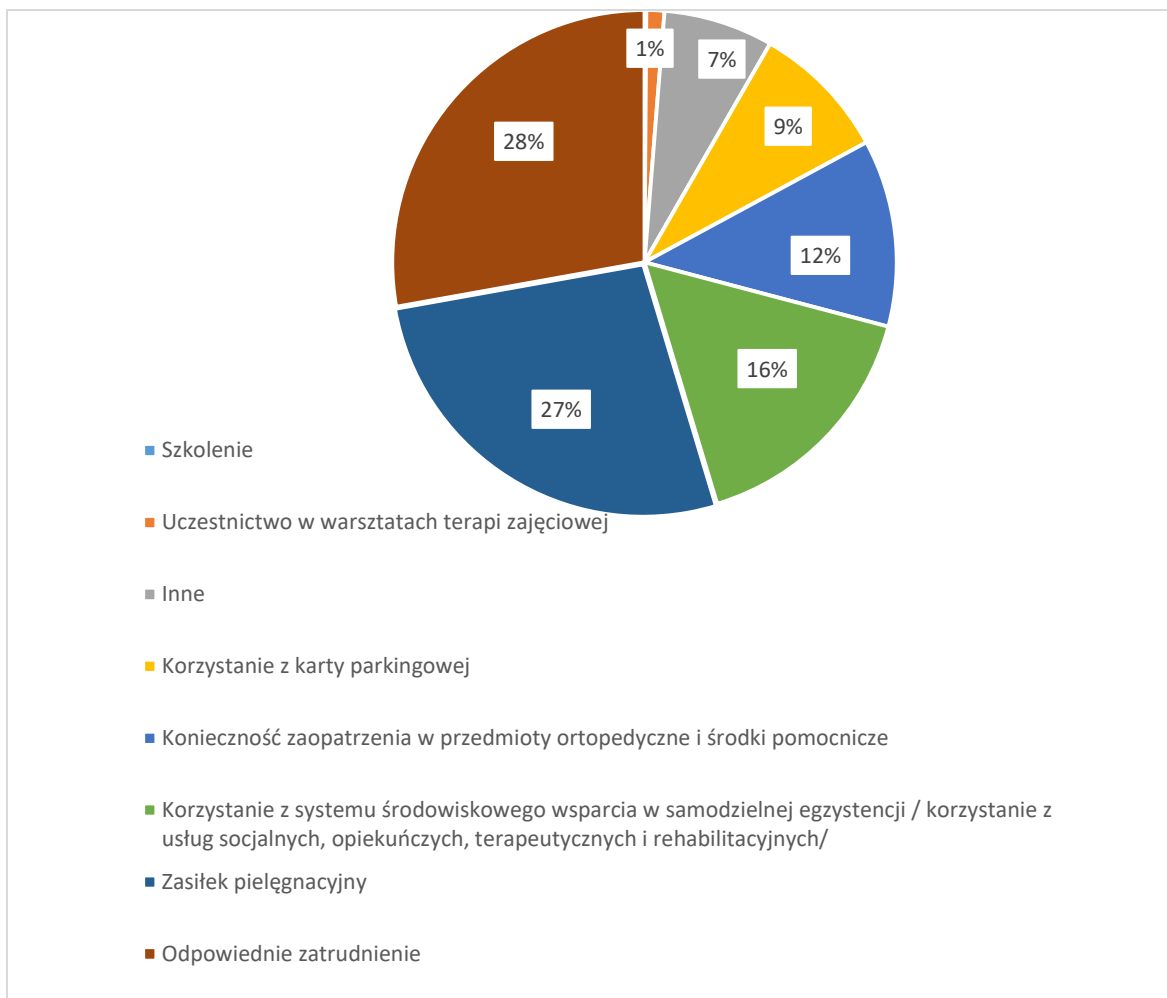

Wykres 9. Liczba dorosłych osób niepełnosprawnych w poszczególnych kategoriach wiekowych w 2023r.

Źródło: Wojewódzki Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Kielcach.

Udział osób najstarszych wśród populacji dorosłych osób z niepełnosprawnościami systematycznie rośnie – w roku 2016 wyniósł on 41,5%, w 2020 r. 47,7%, zaś w 2023 osiągnął poziom 50%. Należy zwrócić uwagę, że sytuacja ta pociąga za sobą wiele konsekwencji ekonomicznych i społecznych związanych z zapewnieniem najczęściej już nieaktywnym zawodowo osobom odpowiednich środków do życia i sfinansowaniem niezbędnych dla nich usług społecznych: opiekuńczych oraz medycznych.

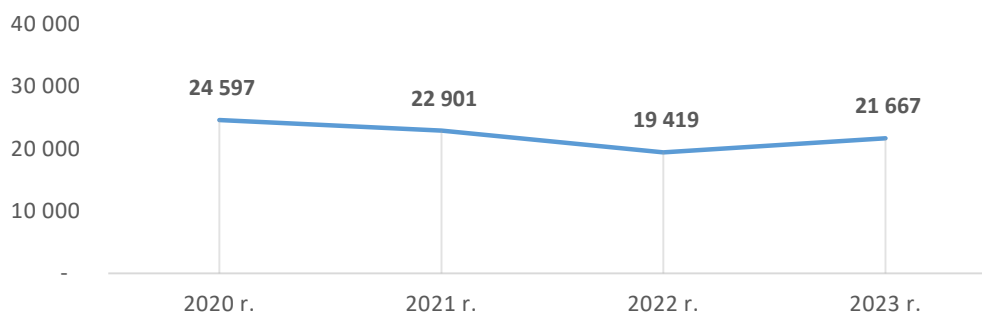
Cel przyjętych wniosków o ustalenie niepełnosprawności osób po 16 roku życia w 2023 roku dotyczył najczęściej: odpowiedniego zatrudnienia (28%), zasiłku pielęgnacyjnego (27%), korzystania z systemu środowiskowego wsparcia w samodzielnej egzystencji/ korzystania z usług socjalnych, opiekuńczych, terapeutycznych i rehabilitacyjnych (16%), konieczność zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze (12%). Mniej niż 10% stanowiły cele złożenia wniosku tj.: korzystanie z karty parkingowej (9%), inne cele (7%), uczestnictwo w warsztatach terapii zajęciowej (1,2%), szkolenie (0,1%).

Wykres 10. Cel przyjętych wniosków o ustalenie niepełnosprawności lub stopnia niepełnosprawności osób po 16 roku życia w 2023r.

Źródło: Wojewódzki Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Kielcach.

W latach 2020-2022 liczba osób w rodzinach korzystająca z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności systematycznie się zmniejszała. W 2023 roku liczba korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności wynosiła 21 667 i zwiększyła się o 11,6% w odniesieniu do 2022 roku.

Wykres 11. Liczba osób w rodzinach korzystająca z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności.

Źródło: Sprawozdanie MRPiPS-03R CAS.

3.7. Dzieci i młodzież ze środowisk zaniedbanych

Współczesna rodzina boryka się z wieloma dylematami: wyborem między karierą zawodową a domem, wyborem między rodziną z jednym dzieckiem, maksymalnie „doinwestowanym” czy wielodzietnością i zagrożeniem wykluczeniem społecznym, formalizowaniem relacji między partnerami i zawarciem związku małżeńskiego, kosztem rezygnacji z indywidualizmu, czy życiem w związku nieformalnym.

Istnieją rodziny, które potrafią własnymi staraniami wypełniać swoje funkcje i wynikające z nich zadania, ale są także takie, które nie radzą sobie z rozwiązywaniem życiowych problemów. Pierwsze z nich określamy mianem funkcjonalnych, wydolnych, natomiast drugie – dysfunkcjonalnych⁴.

Rodzina dysfunkcjonalna to bardzo często rodzina:

- z problemem bezrobocia;
- z problemem przemocy;
- z problemem alkoholowym;
- z problemem niepełnosprawności lub/i z przewlekłą chorobą;
- z problemem uzależnienia od multimediów.

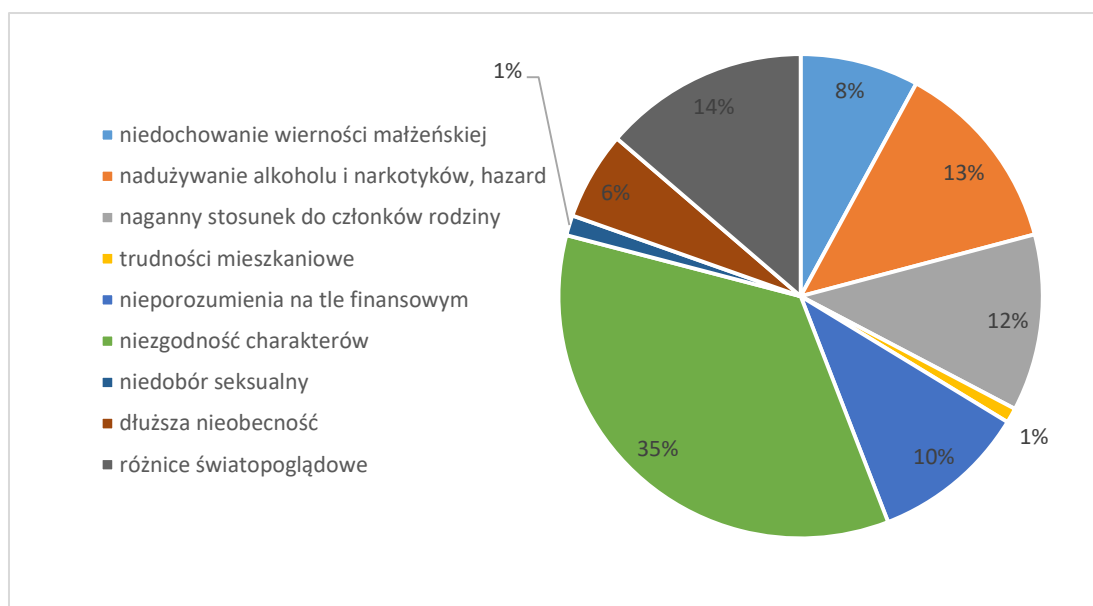
Na dysfunkcjonalność rodziny mogą wpływać czynniki, które tkwią w samej rodzinie i cechach jej członków, oraz czynniki tkwiące w środowisku - są to tzw. uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne.

Rodzina borykająca się z problemami zawsze negatywnie wpływa na prawidłowy rozwój dziecka. Najgorszy scenariusz jest wówczas, gdy w danej rodzinie występuje kilka różnych dysfunkcji, istotnie zaburzając prawidłowy rozwój dziecka.

Negatywne zjawiska społeczne jak bezrobocie, uzależnienie, niepełnosprawność i długotrwała choroba czy wielodzietność zwiększają ryzyko pogorszenia sytuacji ekonomicznej oraz wystąpienia w rodzinie ubóstwa, które z kolei może zagrażać dzieciom w rozwoju fizycznym (niedożywienie, brak higieny), a także powodować zaburzenia w rozwoju społeczno – emocjonalnym. Zjawisko ubóstwa ma przełożenie i wpływ na życie rodzinne powodując konflikty wewnątrzrodzinne, co może skutkować rozbiciem rodziny.

Wśród przyczyn 1 344 rozwodów przeprowadzonych w roku 2023 w świętokrzyskim, naganny stosunek do członków rodziny stanowił podstawę 12% ogółu rozwodów, nadużywanie przez rodziców alkoholu i narkotyków, hazard stanowiło 13%, zaś nieporozumienia na tle finansowym – 10%.

⁴ E. Syrek, Teoretyczne standardy zdrowia dzieci i młodzieży a ich środowiskowe uwarunkowania w rejonie górnośląskim. Studium pedagogiczno-społeczne, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1997, s. 4.

Wykres 12. Przyczyny rozwodów w województwie świętokrzyskim w 2023r.

Źródło: Bank Danych Lokalnych - GUS.

Rozwody nie pozostają bez wpływu na sytuację dzieci. W 2023 r. prawie 58% wszystkich rozwodów w regionie dotyczyło rodzin z małoletnimi dziećmi, co przekłada się na grupę 1 126 dzieci objętych tą sytuacją. W grupie dzieci z rozwiedzionych rodzin blisko 62% stanowili 7–15-latkowie, 24% - 3–6-latkowie, 9% - dzieci w wieku 0–2 lata, najmniejszą grupę tworzyła młodzież najstarsza tj. w wieku 16–17 lat – 5%.

3.8. Bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych

Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych rodziców oznacza sytuację, w której rodzice (lub opiekunowie) nie sprawują odpowiedniej opieki nad dziećmi, kiedy nie mogą, nie umieją lub nie chcą wypełniać swoich funkcji opiekuńczych i wychowawczych wobec dzieci w sposób społecznie akceptowany⁵.

W 2023 r. w województwie świętokrzyskim pomocą społeczną z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego objęto 3 726 rodzin liczących 10 286 osób. Należy zaznaczyć, że na przestrzeni lat 2022 – 2023 nastąpił wzrost liczby rodzin i osób w tych rodzinach odpowiednio o 11% i 6%. Bezradność stanowiła piątą, co do częstości przyczynę jej udzielania. Wsparciem z tego tytułu objęto 8,5% ogółu osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej.

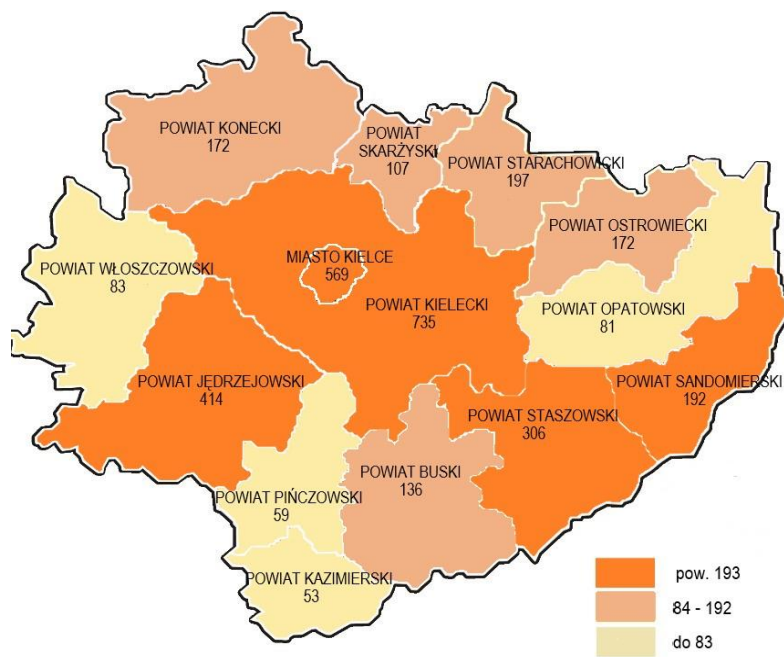
	2020	2021	2022	2023
Liczba rodzin	4 183	3 675	3 726	3 726
Liczba osób w rodzinach	13 294	12 421	11 333	10 286

Tabela 6. Liczba rodzin oraz osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego w latach 2020 - 2023.

Źródło: Sprawozdanie MRPiPS-03R.

⁵ Iwona Kudlińska „Rodziny z bezradnością opiekuńczo-wychowawczą – wsparcie społeczne a procesy wykluczenia i inkluzji w świetle badań nad społecznym konstruowaniem problemu bezradności opiekuńczo-wychowawczej” Instytut Socjologii, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny Uniwersytet Łódzki.

Analizując intensywność występowania zjawiska bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, wynika, że w świętokrzyskim najwięcej rodzin objętych pomocą społeczną z w/w powodu zamieszkuje tereny: powiatu kieleckiego, miasta Kielce oraz powiatu jędrzejowskiego, najmniej powiatów: pińczowskiego i kazimierskiego. Na przestrzeni lat 2021 – 2023 na terenie większości świętokrzyskich powiatów odnotowano spadek liczby rodzin korzystających z tego typu wsparcia, wyjątek stanowiły powiaty: ostrowiecki (+ 13 rodzin) oraz opatowski (+ 4 rodziny).

Mapa 7. Liczba rodzin w powiatach świętokrzyskich objętych pomocą społeczną z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego wg. powiatów w 2023 r.

Źródło: Bank Danych Lokalnych – GUS.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej definiuje wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, jako zespół planowych działań, mających na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania tych funkcji. Wspieranie to polega głównie na:

- analizie sytuacji rodziny i środowiska rodzinnego oraz przyczyn kryzysu w rodzinie,
- wzmocnieniu roli i funkcji rodziny,
- rozwijaniu umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziny,
- podniesieniu świadomości w zakresie planowania oraz funkcjonowania rodziny,
- pomocy w integracji rodziny,
- przeciwdziałaniu marginalizacji i degradacji społecznej rodziny,
- dążeniu do reintegracji rodziny.

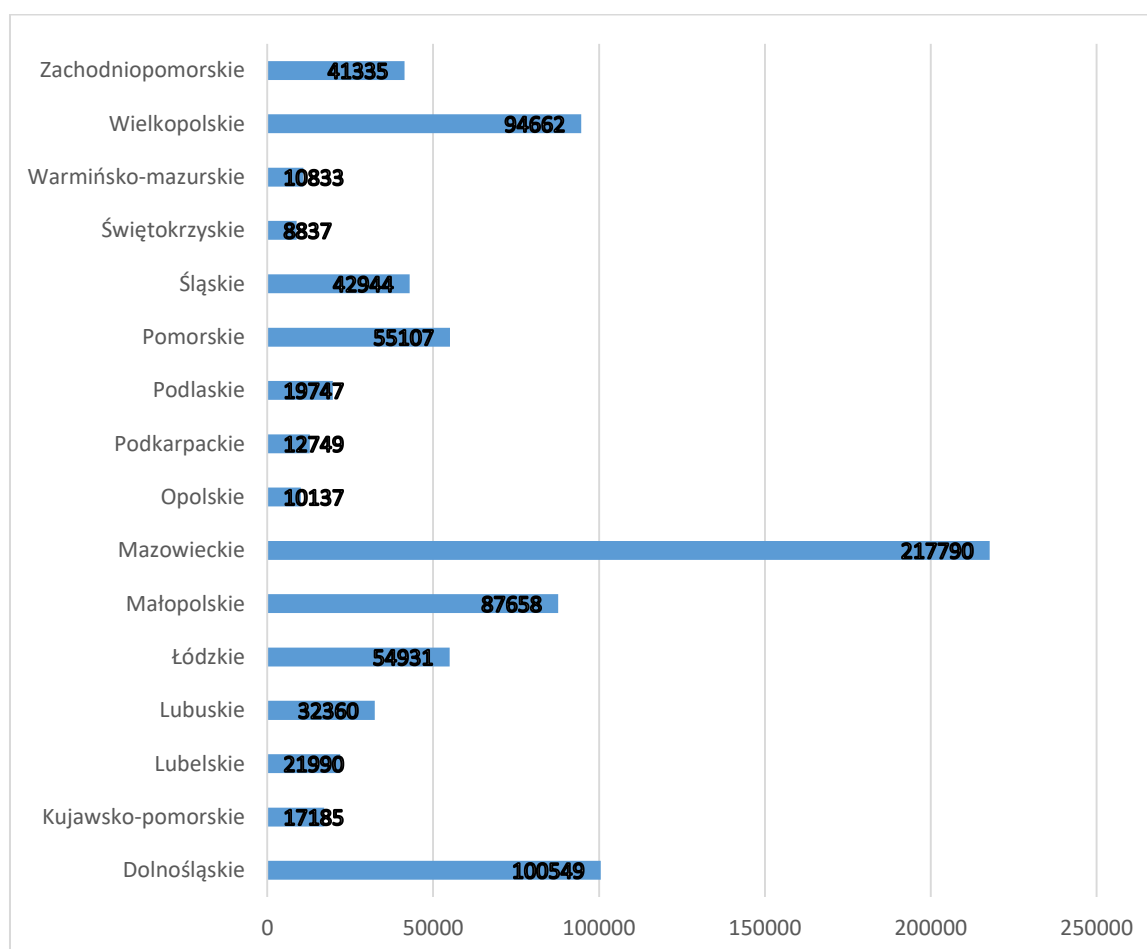
3.9. Cudzoziemcy

W ostatnich latach Polska stała się krajem, w którym liczba przyjeżdżających cudzoziemców wyraźnie przewyższyła ilość Polaków wyjeżdżających na dłużej za granicę. Rok 2018 to pierwszy rok polskiego dodatniego salda migracyjnego, co stanowi, że Polska z kraju typowo emigracyjnego przekształca się w kraj emigracyjno-immigracyjny. Z jednej strony przyciąga ich dobra sytuacja na

polskim rynku pracy, z drugiej obcokrajowcy szukają tutaj bezpiecznego azylu m.in. przed wojną, prześladowaniami oraz represjami na tle politycznym, religijnym i etnicznym.

W szczytowym momencie, czyli maju 2022 roku w Polsce przebywało 3 468 068 Ukraińców, co stanowi niemal dwukrotność stanu sprzed wojny. Tylko w ciągu pierwszych tygodni konfliktu do naszego kraju z terenu Ukrainy przybyło 1 899 364 osób. Od sierpnia 2022 roku łączna liczba ustabilizowała się w przedziale między 3 109 596 (wrzesień), a 3 184 296 (listopad), by w lutym 2023 osiągnąć wartość 3 166 418 osób.⁶

Pomimo faktu, że województwo świętokrzyskie jest regionem o jednej z najniższej w kraju liczbie cudzoziemców, napływ obcokrajowców rodzi określone konsekwencje dla polityki społecznej, związane chociażby z procesem wsparcia socjalnego, edukacją oraz integracją społeczną. W 2023 r. pod względem udzielonych przez wojewodów zezwoleń (na pobyt czasowy i stały, pobyt obywateli UE, pobyt stały obywatela UE, inne), województwo świętokrzyskie z liczbą 8 837 uplasowało się na ostatnim miejscu w kraju⁷.

Wykres 13. Liczba zezwoleń na pobyt cudzoziemcom udzielonych przez wojewodów w 2023r.

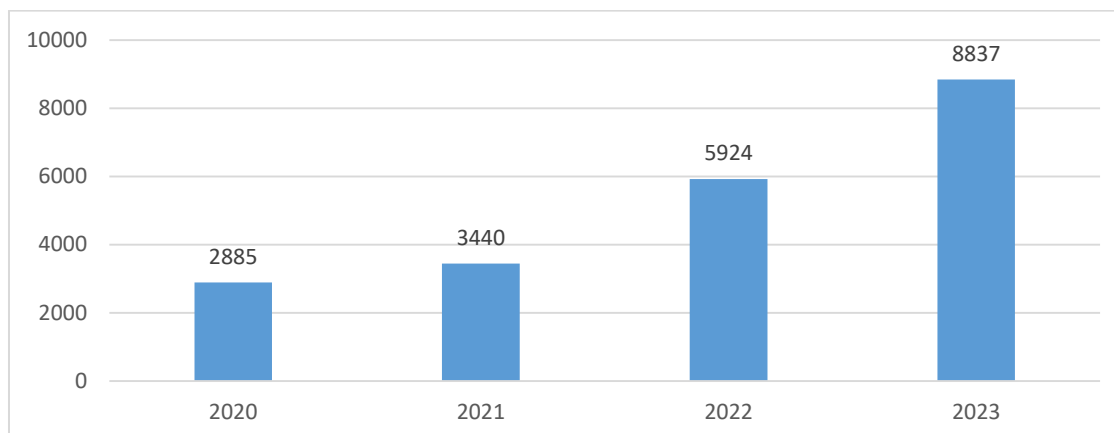
Źródło danych: <https://migracje.gov.pl/>

Dane statystyczne jednoznacznie dowodzą, że z roku na rok rośnie liczba spraw dotyczących legalizacji pobytu cudzoziemców. Liczba wydanych cudzoziemcom przez wojewodę świętokrzyskiego zezwoleń na przestrzeni lat 2020 – 2023 wzrosła trzykrotnie. W 2023 r. zostało wydanych

⁶ <https://selectivv.com/ukraincy-w-polsce-dynamika-populacji> dostęp 02.12.2024r.

⁷ <https://migracje.gov.pl/> dostęp 02.12.2024r.

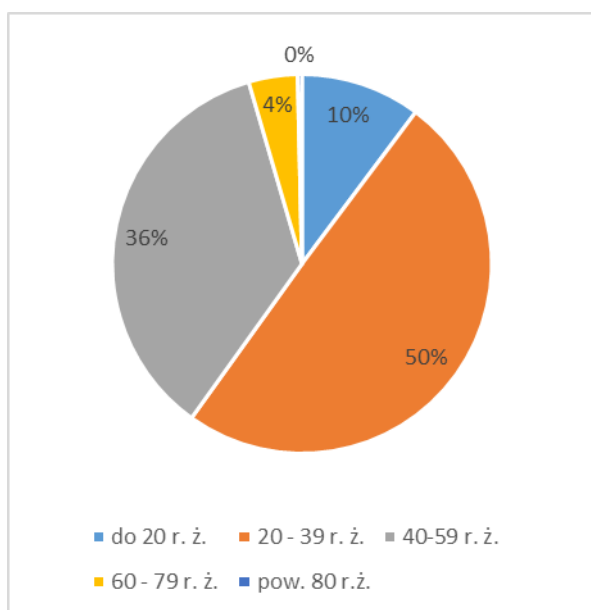
cudzoziemcom blisko o 50% więcej zezwoleń niż w roku 2022. Świadczy to o bardzo wysokiej dynamice zjawiska.

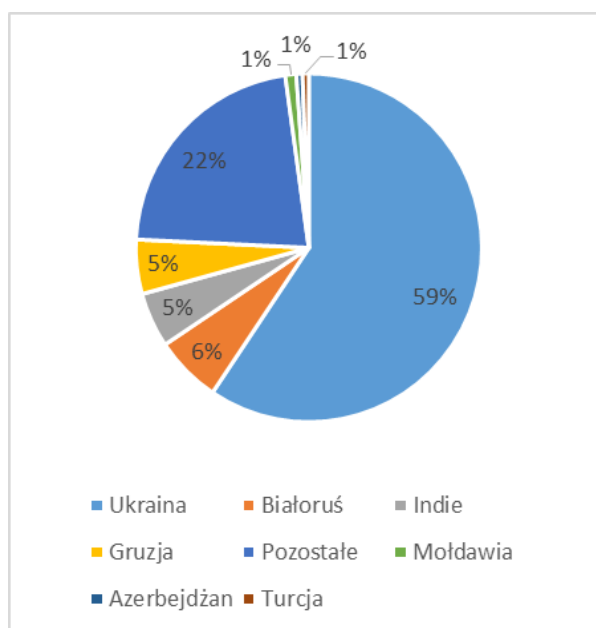
Wykres 14. Liczba zezwoleń na pobyt cudzoziemcom wydanych przez wojewodów świętokrzyskiego w latach 2020-2023.

Źródło danych: <https://migracje.gov.pl/>

Wśród cudzoziemców, którzy w roku 2023 otrzymali zezwolenie na pobyt na terenie województwa świętokrzyskiego dominowali mężczyźni – stanowili 72% ogółu, zaś kobiety – 28%; dominującą grupą wiekową byli cudzoziemcy w przedziale 20 – 39 lat – stanowili 50% ogółu oraz w wieku 40 – 59 lat – 36%. Kierunkami, z których pochodzili cudzoziemcy były: Ukraina (59% ogółu), Białoruś (6,2% ogółu), Indie (5,5% ogółu) oraz Gruzja (5% ogółu).

Wykres 15. Kategorie wiekowe cudzoziemców w województwie świętokrzyskim w 2023r.

Wykres 16. Kraje pochodzenia cudzoziemców w województwie świętokrzyskim w 2023r.

Źródło danych: <https://migracje.gov.pl/>

4. Zaplecze instytucjonalne i kadrowe – diagnoza

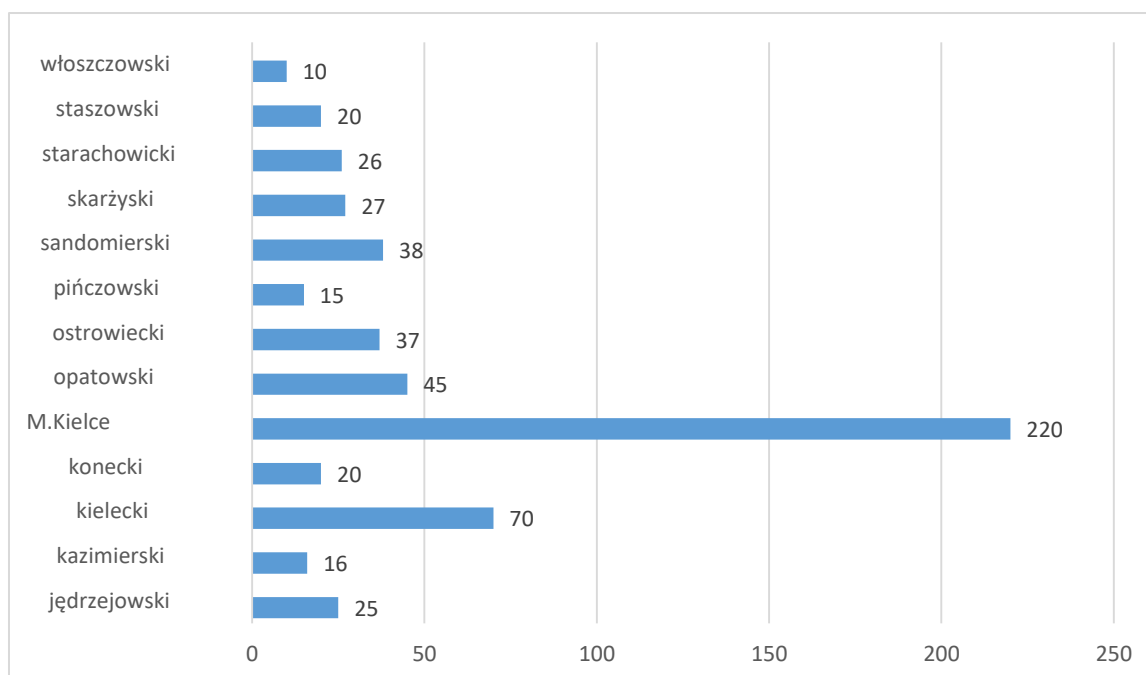
Zadania z zakresu pomocy społecznej, w tym przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu, realizowane są w województwie świętokrzyskim na wszystkich poziomach podziału administracyjnego.

Na szczeblu województwa istnieją dwie odrębne struktury organizacyjne – administracji samorządowej i rządowej. Zadania z zakresu pomocy społecznej na szczeblu samorządu wojewódzkiego realizuje Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego. Zadania rządowe na szczeblu województwa w zakresie pomocy społecznej realizowane są przez Wydział Polityki Społecznej Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego.

Zadania pomocy społecznej w gminach wykonują ośrodki pomocy społecznej/centra usług społecznych, natomiast w powiatach – powiatowe centra pomocy rodzinie. W Kielcach - mieście na prawach powiatu zadania z zakresu pomocy społecznej realizuje Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie.

Wśród specjalistycznych jednostek pomocy i integracji społecznej działających na terenie województwa świętokrzyskiego należą:

- ośrodki wsparcia – 153,
- środowiskowe domy samopomocy – 45,
- dzienne domy pomocy – 17,
- rodzinne domy pomocy – 12,
- noclegownie – 21,
- domy pomocy społecznej – 44,
- mieszkania treningowe oraz wspomagane – 188,
- jednostki specjalistycznego poradnictwa – 109, w tym:
 - punkty konsultacyjne dla osób dotkniętych przemocą - 51,
 - specjalistyczny ośrodek wsparcia dla osób doznających przemocy - 1,
 - ośrodek korekcyjno-edukacyjny dla osób stosujących przemoc – 1,
 - dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży -1,
 - schronisko dla kobiet doznających przemocy – 1,
 - ośrodki interwencji kryzysowej - 20 (w tym: 8 punktów interwencji kryzysowej),
 - punkty pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem - 12,
 - inne placówki świadczące specjalistyczną pomoc 12,
- ośrodki interwencji kryzysowej – 20.

Wykres 17. Specjalistyczne jednostki pomocy i integracji społecznej w województwie świętokrzyskim.

Źródło danych: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za 2023r.

Dane statystyczne jednoznacznie wskazują, że na terenie województwa świętokrzyskiego w mieście Kielce funkcjonuje najwięcej specjalistycznych jednostek pomocy i integracji społecznej – w roku 2023 odnotowano ich 220, zatem dostępność usług przez nie świadczonych jest największa. W dalszej kolejności plasują się powiaty: kielecki (70), opatowski (45) oraz sandomierski (38). Najslabiej rozwinięta sieć jednostek jest w powiatach: włoszczowskim – 10, pińczowskim – 15 i kazimierskim – 16.

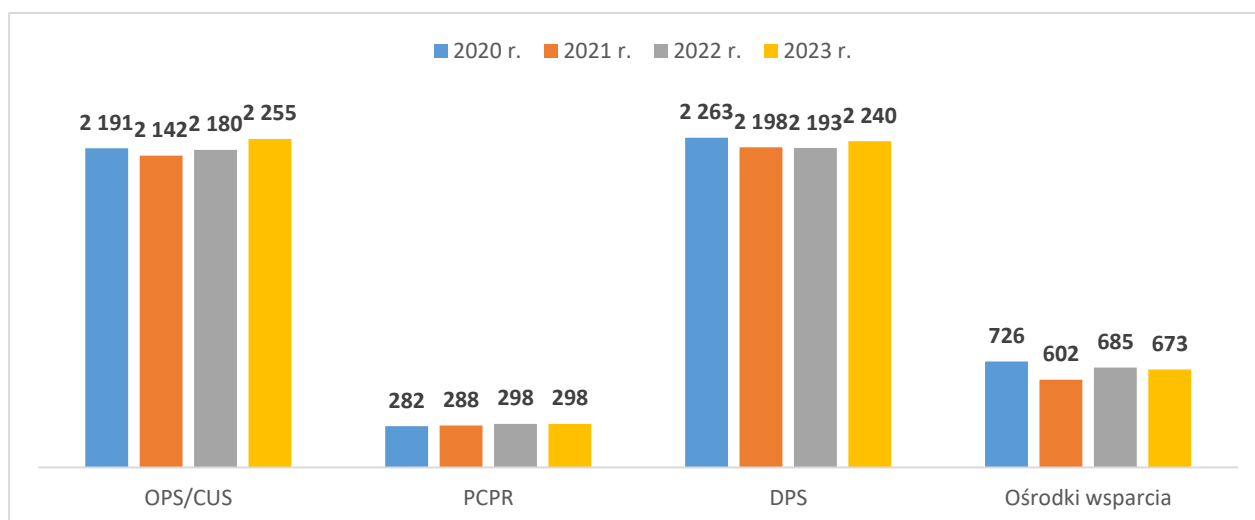
Liczba miejsc, którymi w 2023 r. dysponowały placówki stacjonarne, półstacjonarne, rodzinne oraz mieszkania chronione, wyniosła 11 212 i była większa o 603 miejsca tj. 5,3% niż w roku 2022.

W 2023 roku ogólny wskaźnik liczby miejsc w jednostkach pomocy społecznej⁸ w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców wyniósł w województwie świętokrzyskim 6,7 i był znacznie wyższy niż średnia w kraju wynosząca 4,8.

Kadrę jednostek organizacyjnych pomocy społecznej stanowią pracownicy zatrudnieni w:

- gminnych ośrodkach pomocy społecznej,
- centrach usług społecznych,
- miejsko-gminnych ośrodkach pomocy społecznej,
- miejskich ośrodkach pomocy społecznej,
- miejskim ośrodku pomocy rodzinie,
- powiatowych centrach pomocy rodzinie,
- domach pomocy społecznej,
- placówkach specjalistycznego poradnictwa,
- ośrodkach interwencji kryzysowej,
- ośrodkach wsparcia.

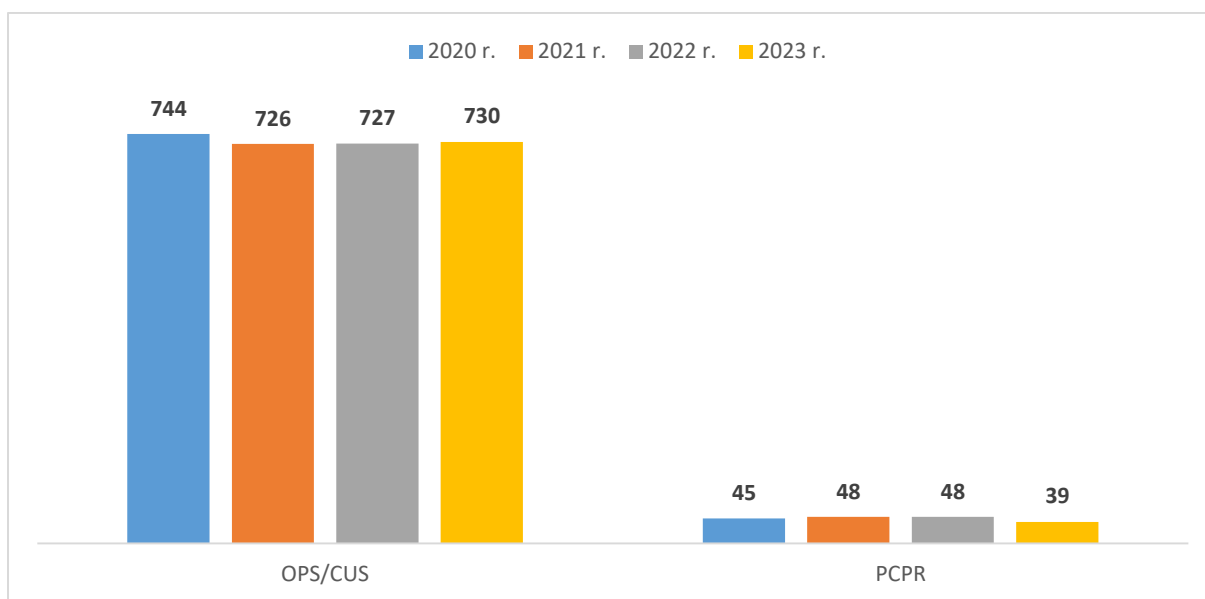
⁸ Przy obliczaniu wskaźnika uwzględniono: domy pomocy społecznej, ośrodki wsparcia, noclegownie, ogrzewalnie, rodzinne domy pomocy oraz mieszkania chronione.

Wykres 18. Liczba pracowników - ogółem zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie świętokrzyskim.

Źródło danych: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za 2023r.

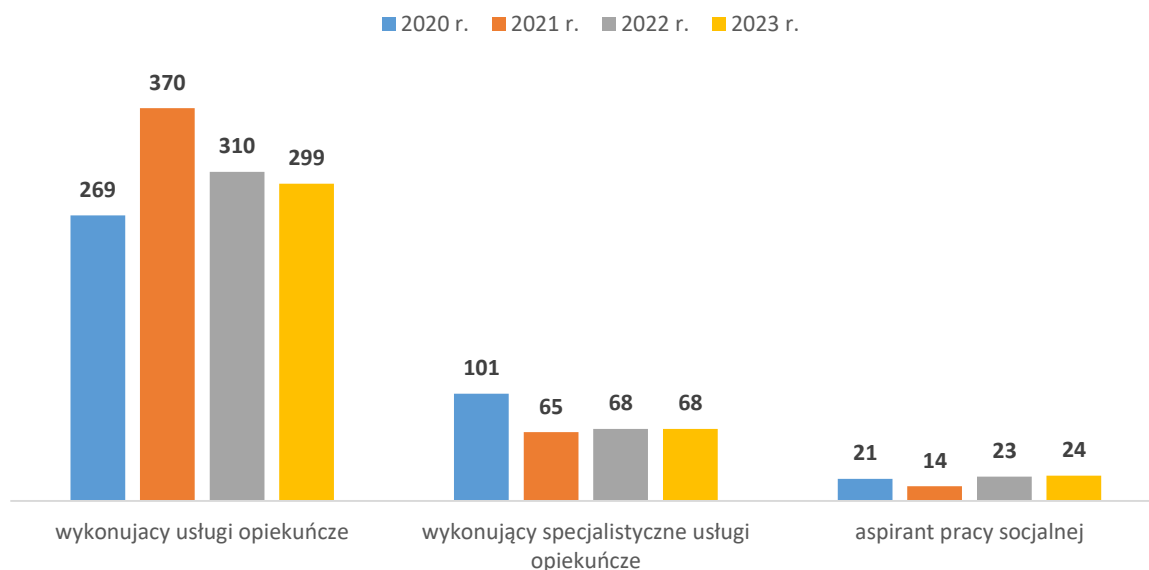
W 2023 roku odnotowano wzrost zatrudnienia w ośrodkach pomocy społecznej/centrach usług społecznych i domach pomocy społecznej odpowiednio o 3,4% i 2,1%. W pozostałych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej liczba osób zatrudnionych była na takim samym poziomie lub zmniejszyła się w porównaniu do 2022 roku.

Wykres 19. Liczba pracowników socjalnych zatrudnionych w OPS i PCPR.

Źródło danych: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za 2023r.

Kluczową grupę osób zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej stanowią pracownicy socjalni. Na przestrzeni ostatnich czterech lat obserwowany jest spadek zatrudnienia pracowników socjalnych w ośrodkach pomocy społecznej oraz niewielkie zwiększenie stanu zatrudnienia tej grupy pracowników w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej na szczeblu samorządów gmin. W 2023 roku liczba pracowników socjalnych w ośrodkach pomocy społecznej/centrach usług społecznych wynosiła 730 i zwiększyła się o 3. W powiatowych centrach pomocy rodzinie liczba zatrudnionych pracowników socjalnych wynosiła 39 i zmniejszyła się o 9.

Wykres 20. Liczba aspirantów pracy socjalnej, pracowników świadczących usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze.

Źródło danych: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za 2023r.

Ustawa o pomocy społecznej obliguje ośrodki pomocy społecznej/centra usług społecznych do zatrudnienia nie mniej niż 3 pracowników socjalnych „proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących”. W 2023 roku na terenie województwa świętokrzyskiego 13 gmin nie spełniało ustawowego wskaźnika zatrudnienia minimalnej liczby pracowników socjalnych: Bliżyn, Bodzechów, Gnojno, Michałów, Morawica, Opatowiec, Opatów, Ruda Maleniecka, Słupia (Konecka), Suchedniów, Wąchock, Wojciechowice, Złota.

W 2023 roku odnotowano wzrost liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby, niepełnosprawności, bezradności w sprawach opiekuńczo wychowawczych czy bezdomności. W związku z powyższym niepokojący jest odpływ pracowników świadczących usługi opiekuńcze zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej.

W 2023 roku odnotowano spadek liczby pracowników świadczących tego typu usługi – w porównaniu z rokiem 2022 i 2021 odpowiednio o 3,6% i 19,2%. Liczba pracowników wykonujących specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz pracowników aspirantów pracy socjalnej utrzymuje się na stałym poziomie.

4.1. Formy oraz zakres udzielanej pomocy

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej oferują szeroki wachlarz usług dla osób i rodzin potrzebujących stałej lub doraźnej pomocy. Pomoc społeczna umożliwia przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych tym, którzy nie są w stanie sami ich pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Działania pomocowe wspierają ich w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Zadaniem pomocy społecznej jest także zapobieganie trudnym sytuacjom życiowym przez podejmowanie działań zmierzających do usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem.

Pomoc społeczna polega w szczególności na:

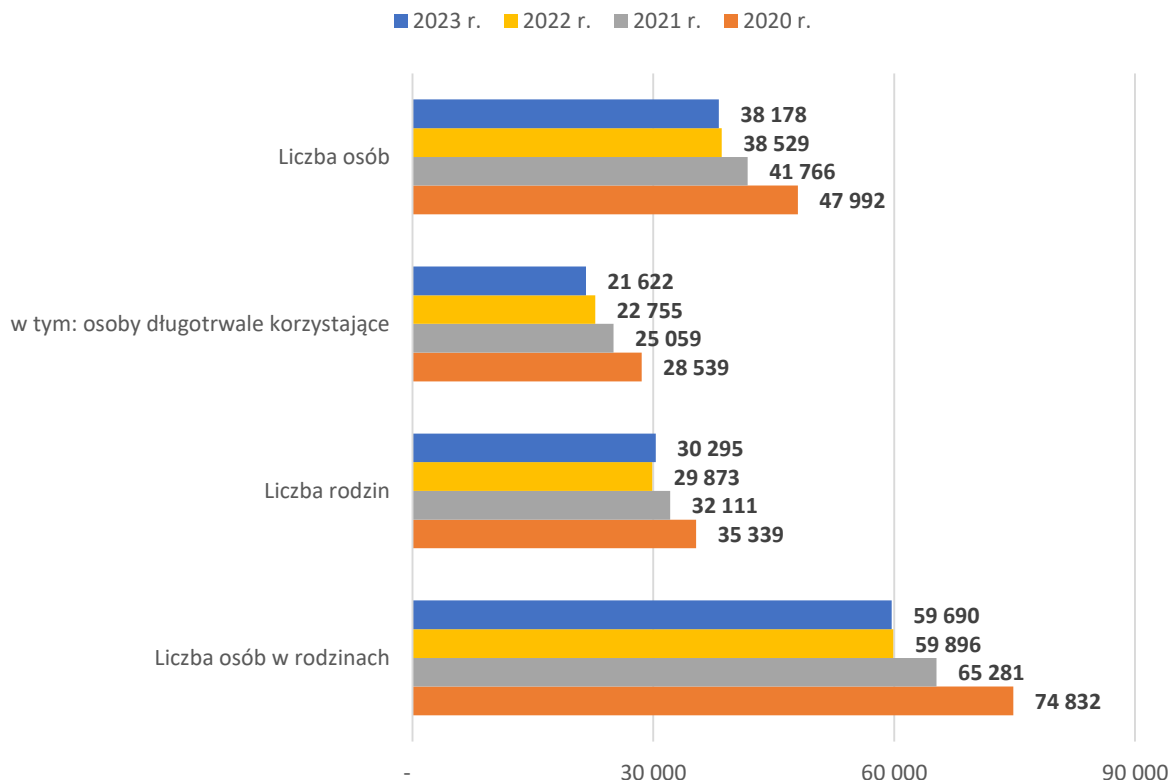
- przyznawaniu i wypłacaniu świadczeń,
- pracy socjalnej,
- prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej,
- analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej,
- realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych,
- rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

Główne cele pomocy społecznej:

- wsparcie osób i rodzin w przezwyciężeniu trudnej sytuacji życiowej, doprowadzenie - w miarę możliwości - do ich życiowego usamodzielniania i umożliwienie im życia w warunkach odpowiadających godności człowieka,
- zapewnienie dochodu na poziomie interwencji socjalnej – dla osób nie posiadających dochodu lub o niskich dochodach, w wieku poprodukcyjnym i osobom niepełnosprawnym,
- zapewnienie dochodu do wysokości poziomu interwencji socjalnej osobom i rodzinom o niskich dochodach, które wymagają okresowego wsparcia,
- zapewnienie profesjonalnej pomocy rodzinom dotkniętym skutkami patologii społecznej, w tym przemocą w rodzinie,
- integracja ze środowiskiem osób wykluczonych społecznie.

W poddanym analizie zakresie osób i rodzin, którym udzielono pomocy i wsparcia odnotowano spadek liczby osób, rodzin i osób w rodzinach, które uzyskały pomoc w formie świadczeń przyznanych decyzją lub bez decyzji w przypadkach, w których jest to uprawnione, bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń i źródło finansowania.

W 2023 roku odnotowano niespełna procentowy (0,9%) spadek liczby osób, którym przyznano świadczenia w odniesieniu do 2022 roku. Wśród grupy świadczeniobiorców 55,6% stanowiły osoby długotrwale korzystające z pomocy społecznej. Liczba osób w rodzinach i liczba rodzin, którym przyznano świadczenia w 2023 roku wynosiła odpowiednio 59 690 osób w rodzinach i 30 295 rodzin.

Wykres 21. Osoby i rodziny, którym przyznano świadczenia na przestrzeni lat 2020 - 2023.

Źródło danych: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za 2023r.

4.2. Świadczenia pieniężne

Korzystanie z pomocy pieniężnej, co do zasady uzależnione jest od spełnienia kryterium dochodowego oraz wystąpienia, w związku z niskim dochodem, przesłanek określonych w art. 7 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, np.: bezrobocie, niepełnosprawności, długotrwałej choroby.

W latach 2020-2023 w województwie świętokrzyskim odnotowano systematyczny spadek liczby osób, rodzin i osób w rodzinach, które uzyskały pomoc w formie świadczeń pieniężnych. Liczba osób, które otrzymały świadczenia pieniężne z pomocy społecznej w województwie świętokrzyskim w 2023 roku wynosiła 22 125 osób, o 1,1% mniejsza w stosunku do 2022 roku. Liczba rodzin, które uzyskały omawiane świadczenie wynosiła 21 031 rodzin i była mniejsza o 1,6%. Natomiast liczba osób w rodzinach objętych świadczeniem pieniężnym wynosiła 37 667 i była mniejsza o 4,5%.

4.3. Zasiłek celowy

W 2023 roku w województwie świętokrzyskim odnotowano 13% spadek liczby osób, którym przyznano zasiłek celowy w odniesieniu do 2022 roku. Liczba osób, którym przyznano zasiłek celowy w 2023 roku w ramach wieloletniego programu „Posiłek w szkole i w domu” wyniosła 13 057, co stanowiło 83% wszystkich osób, którym przyznano zasiłek celowy.

4.4. Zasiłek okresowy

W latach 2020-2023 odnotowano systematyczny spadek liczby osób, którym przyznano zasiłek okresowy. W 2023 roku odnotowano spadek liczby osób korzystających z zasiłków okresowych o 4,2% w stosunku do 2022 roku. Kwota przeznaczona na zasiłki okresowe w 2023 roku wyniosła 13 200 211 zł i była mniejsza o 5,7% w stosunku do 2022 roku (13 996 266 zł).

4.5. Zasiłek stały

W latach 2020-2023 odnotowano stopniowy spadek liczby osób, którym przyznano zasiłek stały. W 2023 roku liczba osób, które otrzymały świadczenie wynosiła 7 699 i była mniejsza o 0,95% w stosunku do 2022. Kwota przeznaczona na świadczenia w 2023 roku wynosiła 47 517 889 zł i była mniejsza o 3,5% w odniesieniu do 2022 roku (49 213 980 zł).

	2020	2021	2022	2023
Zasiłek stały	47 631 181 zł	45 678 819 zł	49 213 980 zł	47 517 889 zł
Zasiłek okresowy	15 878 033 zł	14 502 702 zł	13 996 266 zł	13 200 211 zł
Zasiłek celowy	24 299 559 zł	24 086 148 zł	23 457 628 zł	23 353 485 zł

Tabela 7 Świadczenia pieniężne przyznane w latach 2020 - 2023.

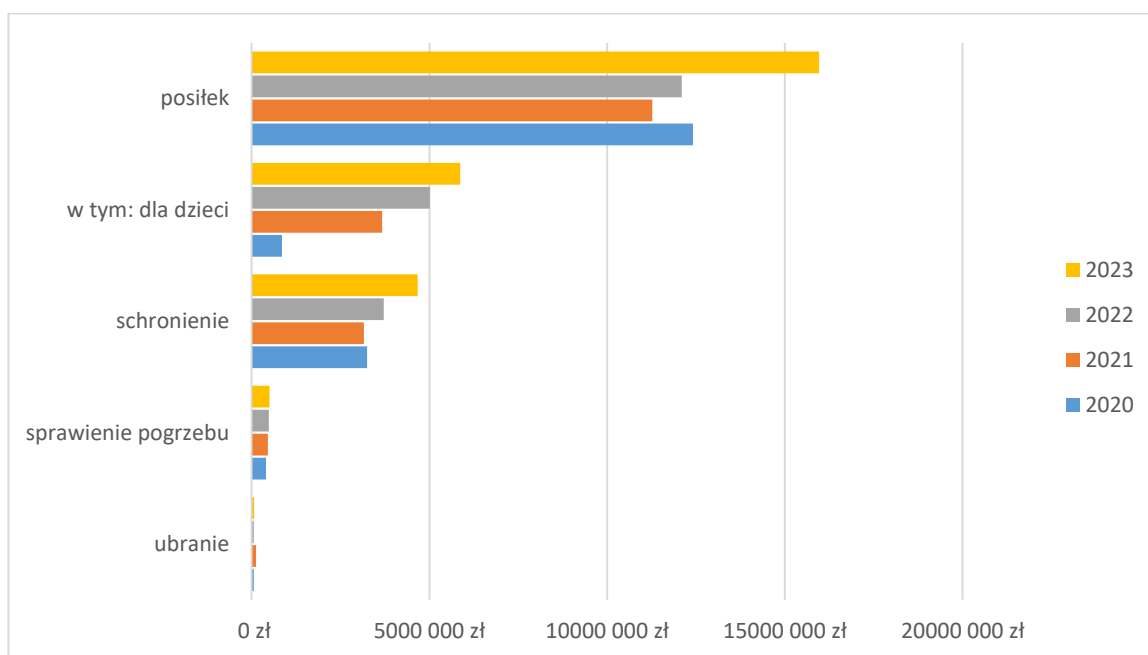
Źródło danych: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za 2023r.

4.6 Świadczenia niepieniężne

Oprócz świadczeń pieniężnych, gminy realizują również świadczenia niepieniężne. Udzielenie tych świadczeń nie jest uzależnione od spełnienia kryterium dochodowego, a jedynie od wystąpienia okoliczności faktycznie uzasadniających przyznanie danej pomocy.

Liczba osób, którym przyznano świadczenie niepieniężne w 2023 roku w województwie świętokrzyskim wynosiła 16 746 osób, co stanowiło wartość większą o 0,5% w stosunku do 2022 roku. Świadczeniem w 2023 roku zostało objętych 12 668 rodzin, tj. więcej niż w 2022 roku o 2,8%. Natomiast liczba osób w rodzinach objętych świadczeniami niepieniężnymi zmniejszyła się o 0,4% i wynosiła 29 874.

Wśród świadczeń niepieniężnych, najpowszechniejszą formą jest posiłek, z którego w 2023 roku skorzystało 11 248 osób na łączną wartość 15 963 063 zł. W latach 2020-2023 zauważalna była tendencja spadkowa w liczbie osób korzystających z tego świadczenia. Porównując rok 2020 z rokiem 2023 nastąpiło 32% zmniejszenie liczby korzystających osób oraz 28% zwiększenie kwoty wydatkowanej na to świadczenie.

Wykres 22. Świadczenia niepieniężne przyznane w latach 2020 - 2023.

Źródło danych: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za 2020, 2021, 2022, 2023r.

4.7. Świadczenia opiekuńcze

Obok świadczeń o charakterze finansowym czy rzeczowym bardzo ważnym zadaniem pomocy społecznej jest świadczenie usług społecznych. Dynamika procesów starzenia się populacji, tj. zwiększający się udział osób w wieku starszym w społeczeństwie (w tym osób wymagających wsparcia), zmiany w tradycyjnym modelu rodziny (odejście od modelu rodziny wielopokoleniowej, wzrastająca ilość rodzin niepełnych) oraz niski status ekonomiczny seniorów, w szczególności samotnych powodują, że usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania stanowią jedną z alternatywnych form zapewnienia opieki o coraz większym zasięgu i znaczeniu społecznym.

Zakres świadczonych usług opiekuńczych obejmuje cztery obszary: zaspokajanie codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną nad podopiecznym i jego otoczeniem, zabiegi pielęgnacyjne zlecone przez lekarza oraz zapewnienie, w miarę możliwości, kontaktów podopiecznego z otoczeniem.

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023
Liczba osób	4 014	3 853	3 369	3 323
Kwota świadczeń	38 817 001 zł	37 322 080 zł	33 517 513 zł	41 188 266 zł

Tabela 8. Świadczenia opiekuńcze przyznane w latach 2020 - 2023.

Źródło danych: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za 2023r.

W 2023 roku udzielono łącznie 1 362 739 świadczeń w postaci usług opiekuńczych, tj. o 4,3% więcej niż w 2022 roku. Kwota świadczeń wynosiła 41 188 266 zł, i była większa o 22,9% kwoty świadczeń, tj. więcej o 7 670 753 zł.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym np.: pielęgniarkę, psychologa, pedagoga, logopedę, pracownika socjalnego, terapeutę zajęciowego, asystenta osoby niepełnosprawnej, rehabilitanta. Wsparcie w postaci specjalistycznych usług opiekuńczych dotyczy osób z niepełnosprawnościami, niesamodzielnych, niezaradnych z powodu różnych zaburzeń (innych niż psychiczne) oraz osób samotnych. Specjalistyczne usługi opiekuńcze obejmują obszary:

- uczenie się i rozwijanie u podopiecznego umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia,
- pielęgnację podopiecznego jako element procesu leczenia,
- rehabilitację fizyczną i ustawienie zaburzonych funkcji organizmu.

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023
Liczba osób	244	179	82	75
Kwota świadczeń	1 700 491 zł	1 513 649 zł	1 506 927 zł	1 842 202 zł

Tabela 9. Specjalistyczne usługi opiekuńcze w latach 2020 - 2023.

Źródło danych: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za 2023r.

Jedynie 7 świętokrzyskich gmin realizowało specjalistyczne usługi opiekuńcze, były to: Masłów, Zagnańsk, Dwikozy, Staszów, Ostrowiec Świętokrzyski, Ożarów oraz miasto Kielce.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi to szczególny rodzaj specjalistycznych usług opiekuńczych udzielanych osobom, które z powodu choroby psychicznej lub niepełnosprawności intelektualnej mają poważne trudności w codziennym funkcjonowaniu, a zwłaszcza z relacjach z otoczeniem, edukacji, zatrudnieniu i realizacji spraw bytowych.

W 2023 roku udzielono łącznie 633 356 specjalistycznych usług w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi, tj. o ponad dwa razy więcej niż w 2022 roku. Kwota świadczeń wynosiła 16 090 070 zł, i była większa o 37,1% kwoty świadczeń, tj. więcej o 4 354 998 zł.

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023
Liczba osób	1 233	1 405	1 520	2 468
Kwota świadczeń	9 781 164 zł	9 840 133 zł	11 735 072 zł	16 090 070 zł

Tabela 10. Specjalistyczne usługi opiekuńcze w latach 2020 - 2023.

Źródło danych: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za 2023r.

4.8. Kontrakt socjalny

Kontrakt socjalny to pisemna umowa zawarta między ośrodkami pomocy społecznej/centrum usług społecznych a osobą (rodziną) ubiegającą się o pomoc, określająca sposób współdziałania w rozwiązywaniu problemów osoby lub rodziny znajdującej się w trudnej sytuacji życiowej oraz uwzględniająca możliwości wykorzystania zasobów środowiska lokalnego.

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023
Kontrakt zawierany w zakresie rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej – w części A	1 045	923	735	762
Liczba osób objęta kontraktami – w części A	1 520	1 275	1 022	1 032
Kontrakt dotyczących osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy – w części B	371	550	475	343
Liczba osób objęta kontraktami – w części B	371	627	492	343

Tabela 11. Kontrakty socjalne w latach 2020 – 2023.

Źródło danych: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za 2023r.

Liczba kontraktów socjalnych zawieranych w zakresie rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej w 2023 roku wynosiła 762 i była większa o 3,7%. Liczba osób objęta kontraktem w części A wynosiła 1 032 i była nieznacznie większa w stosunku do 2022 roku (1 022). W przypadku kontraktów socjalnych dotyczących osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy liczba zawartych kontraktów w 2023 roku wynosiła 343 kontrakty i była mniejsza o 27,8% w odniesieniu do 2022 roku. Liczba osób objęta omawianym kontraktem wyniosła 343 i zmniejszyła się o 30,3%.

4.9 Interwencja kryzysowa

Interwencja kryzysowa stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu, polegających na zapewnieniu wsparcia emocjonalnego, poczucia bezpieczeństwa, zredukowania lęku. Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. W 2023 roku pomocą w formie interwencji kryzysowej objęto 528 rodzin o łącznej liczbie członków wynoszącej 1 429. W stosunku do 2022 roku liczba rodzin korzystających z tej formy pomocy zmalała o 26, a liczba osób w rodzinach wzrosła o 132.

4.10 Poradnictwo specjalistyczne

Poradnictwo specjalistyczne jest usługą pomocy społecznej i jest w szczególności świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód. Z Oceny Zasobów Pomocy Społecznej za 2023 rok wynika, że OPS udzieliły poradnictwa (prawnego, psychologicznego i rodzinnego) łącznie 2 127 rodzinom z terenu województwa świętokrzyskiego. Zanotowana liczba osób w tych rodzinach to 4 185. W porównaniu do 2022 roku liczba rodzin, którym udzielono poradnictwa zmalała o 434, a liczba osób w rodzinach o 3 043.

4.11 Projekt socjalny

Projekt socjalny jest ograniczonym w czasie i przestrzeni społecznej przedsięwzięciem o charakterze pomocowym. Głównym założeniem planowanego działania powinno stać się dążenie do pozytywnej zmiany. Projekt jest systemem wielu interwencji, które przebiegają etapowo i są ze sobą powiązane. Projekt na ogół odnosi się do jednostek, grup, społeczności lokalnej, które znajdują się czasowo lub trwale w trudnej sytuacji życiowej. W 2023 roku zwiększyła się liczba projektów socjalnych o 23,5%. Blisko trzykrotnie zwiększyła się liczba osób objętych projektem socjalnym w odniesieniu do 2022 roku.

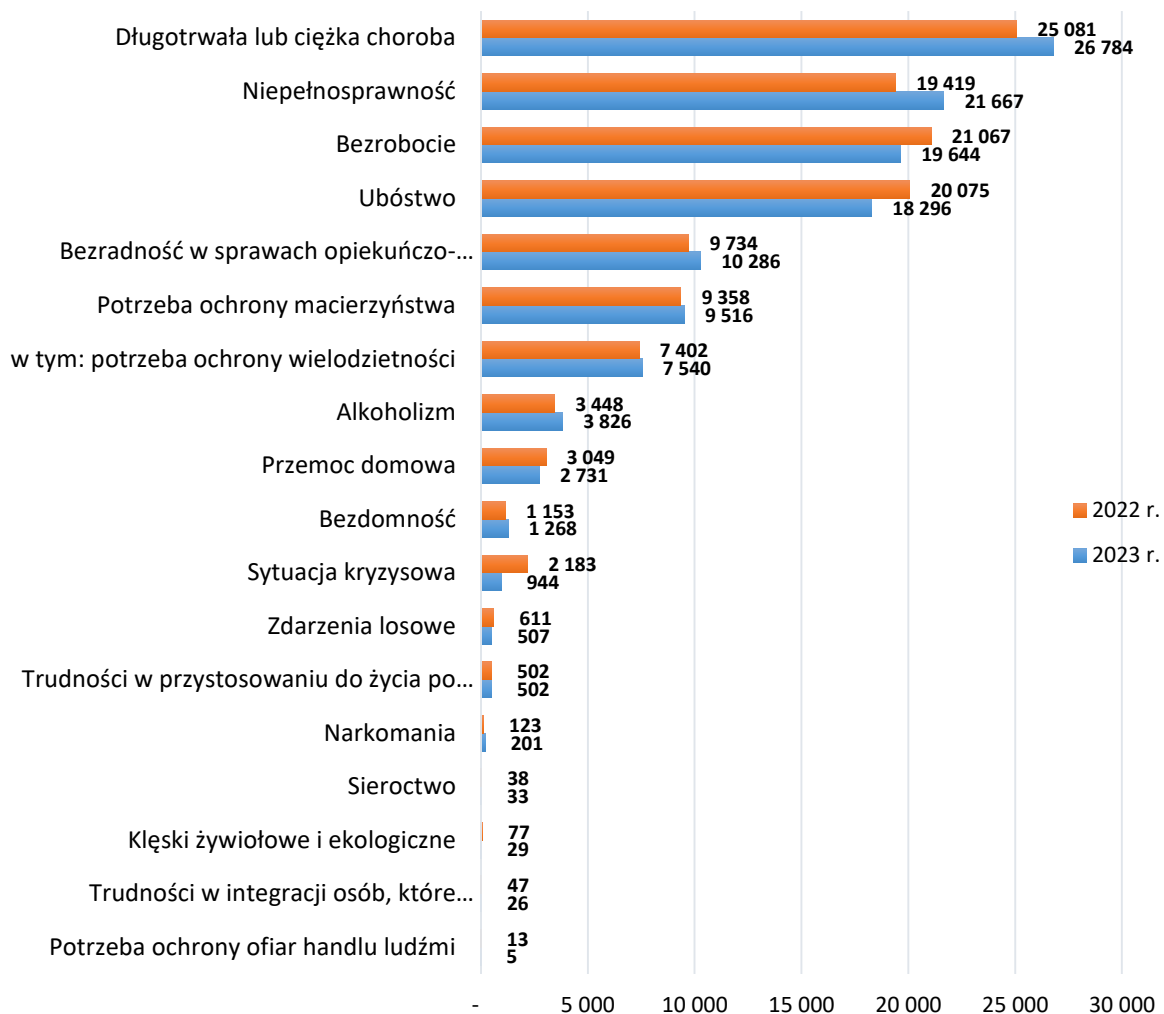
4.12 Powody przyznawania pomocy społecznej

Dane dotyczące powodów przyznania pomocy uwzględniają wszystkie przyczyny trudnej sytuacji życiowej wymienione w art. 7 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej. Analizując dane, należy mieć na uwadze fakt, iż w jednej rodzinie może wystąpić kilka przyczyn przyznania pomocy, w związku z tym jedna rodzina może być wykazana przy jednej lub przy kilku przyczynach przyznawania pomocy społecznej.

Najczęstszym powodem udzielania pomocy i wsparcia w województwie świętokrzyskim w 2023 roku tak jak w poprzednim roku była długotrwała lub ciężka choroba (26 784). Kolejnymi notowanymi powodami były: niepełnosprawność (21 667), bezrobocie (19 644), ubóstwo (18 296), bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych (10 286), potrzeba ochrony macierzyństwa (9 516) – w tym 79% stanowiła wielodzietność (7 540).

W 2023 roku obserwujemy spadek liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej w regionie ze względu na powody przyznania pomocy społecznej tj.: bezrobocie – 6,75%, ubóstwo – 8,86%, przemoc domowa – 10,4%, sytuacja kryzysowa – 56,8%, zdarzenia losowe – 17%, sieroctwo – 13,2%, klęski żywiołowe i ekologiczne – 62,3%, trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy – 44,7%, potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi – 61,5%.

Odnotowano natomiast wzrost liczby osób w rodzinach, którym przyznano pomoc z powodu: narkomani (63,4%), niepełnosprawności (11,6%), alkoholizmu (11%), bezdomności (10%), długotrwałej lub ciężkiej choroby (6,8%), bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego (5,7%), potrzeby ochrony macierzyństwa (1,7%), w tym wielodzietności.

Wykres 23. Powody udzielania pomocy i wsparcia w województwie świętokrzyskim w latach 2022 - 2023.

Źródło danych: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za 2023r.

4.13 Struktura beneficjentów pomocy społecznej

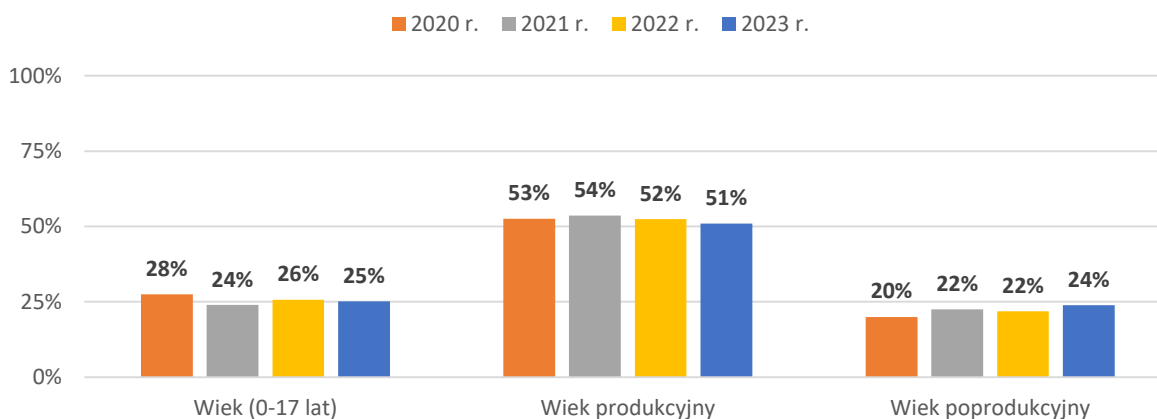
W strukturze beneficjentów pomocy społecznej w 2023 roku w regionie najczęściej było rodzin emerytów i rencistów (7 338). W następnej kolejności świadczeniami z pomocy społecznej objęte zostały: rodziny z dwójką dzieci (2 841), rodziny z 1 dzieckiem (2 739), rodziny niepełne (2 498), rodziny wielodzietne (2 263). W 2023 roku w każdej grupie prócz rodzin wielodzietnych odnotowano spadek liczby rodzin objętych świadczeniem z pomocy społecznej – spadek od 1,9% do 9,4%. Jedynie w grupie rodzin wielodzietnych odnotowano 3,7% wzrost pobierających świadczenie z pomocy społecznej.

L.p.	Typ rodziny	Liczba rodzin
1.	Rodziny niepełne	2 498
2.	Rodziny z jednym dzieckiem	2 739
3.	Rodziny z dwójką dzieci	2 841
4.	Rodziny wielodzietne	2 263
5.	Rodziny emerytów i rencistów	7 338

Tabela 12. Typy rodzin korzystających z pomocy i wsparcia 2023r.

Źródło danych: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za 2023r.

W poniższym zestawieniu każda osoba wykazana jest tylko raz bez względu na liczbę otrzymanych decyzji, świadczeń i innych form pomocy i wsparcia. Udzielane wsparcie dotyczy pomocy udzielanej wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

Wykres 24. Struktura pobierających świadczenia z pomocy społecznej wg. grup wiekowych.

Źródło danych: Sprawozdanie OZPS w CAS.

W strukturze pobierających świadczenia z pomocy społecznej dominują osoby w wieku produkcyjnym, a więc takie, które mogłyby wykonywać pracę przynoszącą dochód. Do 2021 roku wzrastał udział tej grupy beneficjentów (podobnie jak udział ludności w tym wieku w ogóle mieszkańców regionu). W 2023 roku udział osób w wieku produkcyjnym wyniósł 51% i był mniejszy o 1 pkt proc. w odniesieniu do 2022 roku.

Z odwrotnym trendem mamy do czynienia w przypadku udziału dzieci i młodzieży korzystających z pomocy społecznej. W 2023 roku udział tej grupy beneficjentów wyniósł 25% i był mniejszy o 1 pkt proc. w stosunku do 2022 roku.

W przypadku seniorów będących beneficjentami pomocy społecznej w czteroletnim okresie analizy odnotowano widoczny wzrost tej grupy beneficjentów wśród korzystających z pomocy społecznej. W 2023 roku udział osób w wieku poprodukcyjnym wyniósł 24% i był większy o 2 pkt proc. w odniesieniu do 2022 roku. Jest to istotna informacja, którą należy wziąć pod uwagę w zakresie planowania, zwiększania dostępności oraz rozwoju różnego rodzaju usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym, ukierunkowanych na wsparcie seniorów.

5. Usługi społeczne, deinstytucjonalizacja – nowe kierunki w pomocy społecznej

Usługi społeczne oraz procesy deinstytucjonalizacji obok polityki zabezpieczenia dochodu są najważniejszym komponentem współczesnej polityki społecznej. Nowe procesy społeczno-gospodarcze, ryzyka socjalne, przeobrażenia rynków pracy, zmiany w obrębie rodziny, nowe formy wykluczenia społecznego postawiły przed organami i jednostkami pomocy społecznej nowe wyzwania. Koniecznym stało się wypracowanie nowych narzędzi, adekwatnych do bieżących potrzeb. Odpowiedzią na nie są m.in. rozwiązania związane z rozwojem usług społecznych i procesem deinstytucjonalizacji tj. przejściem z opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej w środowisku lokalnym.

Na poziomie centralnym Rada Ministrów uchwaliła przyjęcie „Strategii rozwoju usług społecznych, polityki publicznej do roku 2030 (z perspektywą do 2035 roku)”. Dokument podkreśla istotę procesu deinstytucjonalizacji, który kładzie szczególny nacisk na rozwój usług społecznych dopasowanych do mieszkańca, bardziej zindywidualizowanych, wspierających jego niezależność,

traktujących instytucje jako ostateczność. Ponadto podkreśla znaczenie Centrów Usług Społecznych, jak również rozwój lokalnych rynków usług społecznych poprzez powstawanie nowych podmiotów ekonomii społecznej oraz poszerzenia katalogów usług realizowanych przez te podmioty.

Na poziomie regionalnym Zarząd Województwa Świętokrzyskiego dostrzegając konieczność ustrukturyzowania planowanych zmian w zakresie rozwoju usług społecznych przyjął do realizacji Regionalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Województwa Świętokrzyskiego na lata 2023-2025. Plan ma za zadanie m.in. zintegrowanie regionalnych celów i działań operacyjnych dotyczących rozwoju usług społecznych i zdrowotnych oraz procesu deinstytucjonalizacji w spójny proces działań adresowanych do podmiotów lokalnych, odpowiedzialnych za organizowanie, dostarczanie i finansowanie tych usług; jest się punktem wyjścia dla lokalnych planów deinstytucjonalizacji realizowanych na poziomie gmin i powiatów

Modelowym miejscem koordynacji usług społecznych jest Centrum Usług Społecznych – nowa jednostka organizacyjna gminy i nowa instytucja polityki społecznej, tworzona w celu zaspokajania potrzeb wspólnoty samorządowej w zakresie określonych usług społecznych oraz ich koordynacji.

Przytoczone wyżej dokumenty strategiczne i planistyczne, jako główne kierunki działań wskazują promocję tworzenia, tworzenie CUS oraz sieciowanie już istniejących CUS. Na terenie województwa świętokrzyskiego w 2024 r. funkcjonuje 6 centrów integracji społecznej w gminach: **Mniów, Górno, Zagnańsk, Starachowice, Łągów, Stopnica**. Przeprowadzona w 2024 r. przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego analiza „Centra Usług Społecznych w Województwie Świętokrzyskim – deklaracje samorządów gminnych w zakresie tworzenia CUS” wskazuje, że 31 samorządów gminnych planuje lub rozważa utworzenie CUS na swoim terenie.

Ustawa z dnia 28 lipca 2023 roku o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r., poz. 1693) zawiera zapisy m.in. o pomocy sąsiedzkiej i usługach wsparcia krótkoterminowego w formie pobytu całodobowego lub w formie dziennej, świadczonych przez domy pomocy społecznej. Ponadto nowe przepisy, reformują mieszkalnictwo chronione, powołując w jego miejsce mieszkania treningowe lub wspomagane.

Usługi sąsiedzkie są nową formą świadczenia pomocy społecznej, pod pojęciem, której należy rozumieć świadczenia pomocy społecznej o charakterze opiekuńczym, organizowane w miejscu zamieszkania.

W ramach usług sąsiedzkich może być świadczona pomoc w zakresie: zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych, podstawowa - nie wymagają specjalistycznego przygotowania opieka higieniczno-pielęgnacyjna oraz zapewnianie kontaktów z otoczeniem. Wprowadzenie usług sąsiedzkich podyktowane było niedostosowaniem oferty usługowej do obecnych potrzeb oraz ograniczeniem zasobów kadry opiekuńczej, co spowodowało konieczność systemowego i środowiskowego rozwoju usług społecznych w imię idei deinstytucjonalizacji.

Wdrożenie usług sąsiedzkich przyczyni się także do rozwoju usług społecznych, głównie dla osób starszych, które wymagają np. pomocy przy zrobieniu zakupów, sprzątanii mieszkania, a jeszcze nie wymagają pomocy w formie usług opiekuńczych świadczonych przez opiekunki⁹.

Na podstawie przeprowadzonej w 2023 r. „Diagnozy usług społecznych w województwie świętokrzyskim” wynika, że 14 gmin realizowało sąsiedzkie usługi opiekuńcze. Usługą objęte zostały 83 osoby. Z kolei 33 gminy prognozują wzrost zapotrzebowania na tego rodzaju usługi. Szacunkowa liczba osób potrzebujących tego typu usług obecnie lub w najbliższej przyszłości dla całego województwa wynosi 321 osób.

⁹ <https://www.gov.pl/web/rodzina/uslugi-sasiedzkie-nowe-wsparcie-od-1-listopada>

5.1. Usługi wsparcia krótkoterminowego w DPS

Nowelizacja ustawy z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej wprowadziła usługę wsparcia krótkoterminowego. Jest to nowe w przestrzeni funkcjonowania DPS rozwiązanie umożliwiające doraźne i czasowe zapewnienie opieki osobom z różnych względów niesamodzielnym (np. z uwagi na wiek, niepełnosprawność czy przewlekłą chorobę), w sytuacji, kiedy ich codzienni opiekunowie nie są w stanie przez pewien czas tej opieki świadczyć. Jest to zatem usługa będąca jednym z przejawów procesu deinstytucjonalizacji wpisująca się tzw. nurt opieki wytchnieniowej. Mechanizm tego wsparcia koresponduje ze Strategią rozwoju usług społecznych, polityki publicznej do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.).

Działania w zakresie deinstytucjonalizacji powinny w pierwszej kolejności skupiać się na powszechnym dostępie do usług świadczonych w środowisku zamieszkania, gdyż tylko nieograniczony dostęp do szerokiego spektrum interdyscyplinarnych usług środowiskowych może wpłynąć na zmniejszenie popytu na usługi stacjonarnej opieki długoterminowej. W powszechnym dostępie do usług środowiskowych może pomóc również zmiana sposobu działania dzisiejszych instytucji długoterminowych na turnusowe, świadczące wsparcie w społeczności lokalnej¹⁰.

Na terenie województwa świętokrzyskiego w 2023 roku funkcjonowały 44 domy pomocy społecznej. Liczba dostępnych miejsc w DPS w 2023 roku wynosiła 3 336, zaś w 2023 roku w placówkach tych przebywało 3 695 osób. Wśród typów domów dominują te, przeznaczone dla osób w podeszłym wieku (16), osób przewlekle psychicznie chorych (13), następnie niepełnosprawnych intelektualnie (8) oraz osób przewlekle somatycznie chorych (7).

5.2. Mieszkalnictwo treningowe i wspomagane

Na wsparcie w formie mieszkania wspomagane bądź treningowe mogą liczyć osoby pełnoletnie, które ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebują wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, o ile nie wymagają usług w zakresie świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki.

Mieszkania treningowe i wspomagane są alternatywą dla instytucjonalnych form pomocy, mają za zadanie wykształcenie w osobach w nich przebywających umiejętności do samodzielnego życia społecznego i zawodowego. W mieszkaniu treningowym świadczone są usługi bytowe, praca socjalna oraz nauka w obszarze rozwijania lub utrwalania niezależności, sprawności w zakresie samoobsługi, pełnienia funkcji społecznych w integracji ze społecznością lokalną, w celu umożliwienia prowadzenia niezależnego życia. Natomiast w mieszkaniu wspomagającym świadczy się usługi bytowe, pracę socjalną oraz pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w codziennym funkcjonowaniu i realizacji kontaktów społecznych, w celu utrzymania lub rozwijania niezależności osoby na poziomie jej psychofizycznych możliwości.

Mieszkania	Treningowe	Miejsca	Wspierane	Miejsca
Gminne	27	52	150	174
Powiatowe	15	48	8	22

Tabela 13. Mieszkania treningowe i wspierane w województwie świętokrzyskim w 2023r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MRiPS-06

W województwie świętokrzyskim, według sprawozdania MRiPS-06, w 2023 roku funkcjonowały 42 mieszkania treningowe posiadające 100 miejsc; przebywało w nich 72 mieszkańców, natomiast mieszkań wspomaganych funkcjonowało 158 z liczbą miejsc 196, zaś mieszkańców przebywało 227.

¹⁰ Strategia rozwoju usług społecznych polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.)

6. ZAŁOŻENIA PROGRAMU

Wybrane cele i kierunki działań prezentowane w Programie zostały skonstruowane w oparciu o następujące obszary strategiczne „Strategii Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2021 - 2030”:

Obszar strategiczny I – Powszechnie dostępne, wysokiej jakości usługi społeczne.

Obszar strategiczny IV – Mieszkańcy regionu włączeni w główny nurt życia społeczno–gospodarczego.

Obszar strategiczny V – Skoordynowany, innowacyjny, kooperatywny system polityki społecznej w regionie.

Ich weryfikacji i uzupełnienia dokonano w oparciu o diagnozę obszaru pomocy społecznej przygotowaną na potrzeby aktualizacji Programu oraz w oparciu o wnioski i rekomendacje zawarte w „Ocenie Zasobów Pomocy Społecznej za rok 2023”. Pozwoliło to na zredagowanie celu głównego oraz celów operacyjnych oraz kierunków działań przypisanych do poszczególnych celów operacyjnych.

CEL GŁÓWNY:

Zwiększenie efektywności i skuteczności systemu pomocy i integracji społecznej oraz rozwój usług społecznych w województwie świętokrzyskim.

Cel operacyjny 1: Rozwój systemu usług społecznych i aktywnych form pomocy w środowisku lokalnym.

Działania:

1. Zwiększanie dostępu do usług społecznych, w tym wczesnej interwencji dla osób i ich otoczenia zagrożonych wykluczeniem społecznym; upowszechnianie idei tworzenia Centrów Usług Społecznych (CUS).
2. Rozwój aktywnych form pomocy (projekty socjalne, animacja lokalna, innowacyjne rozwiązania w pomocy społecznej aktywizujące społeczność lokalną).
3. Wspieranie tworzenia oraz rozwoju podmiotów ekonomii społecznej sprofilowanych na świadczenie usług społecznych.
4. Wspieranie lokalnych inicjatyw, tworzenie sieci współpracy i partnerstw lokalnych wokół problemów i potrzeb społecznych.
5. Wspieranie współpracy sektora pozarządowego z administracją samorządową w zakresie rozwoju środowiskowych form wsparcia; promocja i rozwój wolontariatu i samopomocy.

Proponowane wskaźniki:

1. Liczba utworzonych CUS.
2. Liczba mieszkań wspomaganych treningowych i wspieranych z koszykiem usług dostosowanych do indywidualnych potrzeb osoby.
3. Liczba projektów aktywizujących społeczności lokalne (w tym projekty socjalne).
4. Liczba organizacji pozarządowych, z którymi współpracują JST w zakresie rozwoju środowiskowych form wsparcia.
5. Liczba wolontariuszy/ grup samopomocowych utworzonych w celu wsparcia działań na rzecz integracji społecznej i zawodowej w społecznościach lokalnych.

Cel operacyjny 2: Zwiększenie zaangażowania osób starszych w życie społeczne, kulturalne i zawodowe.

Działania:

1. Rozwój wsparcia środowiskowego oraz poszerzenie zakresu współpracy międzysektorowej w zakresie aktywizacji i integracji społecznej osób starszych.

2. Zwiększanie dostępności informacyjno-komunikacyjnej, przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu seniorów oraz zwiększenie bezpieczeństwa osób starszych.
3. Promocja zdrowego i aktywnego starzenia się, ukierunkowana na poprawę stanu zdrowia i jakości życia osób starszych.
4. Działania edukacyjne członków rodzin i osób zajmujących się opieką nad osobami starszymi.
5. Rozwój współpracy z trzecim sektorem w zakresie działań na rzecz aktywizowania i wspierania osób starszych.

Proponowane wskaźniki:

1. Liczba osób starszych objętych usługami opiekuńczymi.
2. Liczba gmin, w których realizowane są usługi sąsiedzkie.
3. Liczba akcji/kampanii informacyjnych w zakresie zwiększenia bezpieczeństwa seniorów.
4. Liczba gminnych i powiatowych rad seniorów.

Cel operacyjny 3: Ograniczenie zjawiska wykluczenia społecznego, bezdomności i ubóstwa.

Działania:

1. Podejmowanie działań aktywizujących, integrujących, wspierających, edukacyjnych, profilaktycznych, skierowanych do osób, rodzin, zagrożonych bądź dotkniętych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.
2. Rozwój poradnictwa specjalistycznego w celu wsparcia osób i rodzin wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz bezdomnością.
3. Promowanie i wspieranie działań profilaktycznych na rzecz osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, w tym w zakresie bezpieczeństwa i przeciwdziałania nadużyciom.
4. Rozwój współpracy z organizacjami pozarządowymi w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, bezdomności oraz inicjowanie wspólnotowych i samopomocowych form wspierania osób i rodzin.
5. Rozwój programów na rzecz wyjścia z trudnych sytuacji życiowych poprzez wsparcie m.in. banków żywności, schronisk dla bezdomnych, noclegowni.
6. Rozwój streetworkingu jako skutecznej formy pracy z osobą w kryzysie wykluczenia społecznego i bezdomności.

Proponowane wskaźniki:

1. Liczba osób, którym przyznano pomoc społeczną z powodu: ubóstwa, bezrobocia, długotrwałej lub ciężkiej choroby, bezradności, potrzeby ochrony macierzyństwa, bezdomności.
2. Liczba osób, które zostały objęte programami wychodzenia z bezdomności.
3. Liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania w obszarze pomocy społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.
4. Liczba gmin zatrudniających streetworkerów/liczba streetworkerów.

Cel operacyjny 4: Wsparcie obywateli państw trzecich, migrantów, uchodźców.

Działania:

1. Promowanie działań służących integracji cudzoziemców ze społecznościami lokalnymi.
2. Budowa potencjału podmiotów działających na rzecz migrantów, w tym kształcenie kadr w zakresie integracji międzykulturowej.
3. Wspieranie współpracy międzyinstytucjonalnej oraz międzysektorowej na rzecz obywateli państw trzecich.

Proponowane wskaźniki:

1. Liczba utworzonych centrów integracji cudzoziemców lub podmiotów realizujących stacjonarnie usługi społeczne na rzecz integracji obywateli państw trzecich.
2. Liczba wydanych przez wojewodę zezwoleń na pobyt czasowy/stały dla cudzoziemców.

Cel operacyjny 5: Wzmocnienie oraz profesjonalizacja kadr systemu pomocy społecznej.

Działania:

1. Organizowanie różnorodnych form kształcenia podnoszących kwalifikacje pracowników pomocy i integracji społecznej (w tym studia, studia podyplomowe, szkolenia, kursy, warsztaty, wizyty studyjne, specjalizacja zawodowa z zakresu pracy socjalnej I i II stopnia).
2. Organizowanie superwizji pracy socjalnej.
3. Szkolenia dla członków organizacji pozarządowych w obszarze pomocy społecznej.
4. Promowanie pozytywnego wizerunku instytucji pomocy społecznej i pracowników socjalnych.

Proponowane wskaźniki:

1. Liczba pracowników jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej, którzy wzięli udział w różnorodnych formach kształcenia podnoszących kwalifikacje zawodowe (studia, szkolenia, kursy, warsztaty i inne).
2. Liczba pracowników socjalnych posiadających specjalizacje I i II stopnia.
3. Liczba pracowników jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej objętych superwizją.
4. Liczba pracowników jednostek pomocy i integracji społecznej.
5. Liczba działań (kampanii medialnych, dobrych praktyk, wydarzeń, konferencji itp.) promujących pozytywny wizerunek pomocy społecznej.

Podsumowanie

Samorząd województwa jest instytucją reprezentującą interesy mieszkańców, w tym ich potrzeby, oczekiwania i problemy społeczne. W podejmowanych działaniach promuje idee zrównoważonego rozwoju, wspiera spójność i społeczną integrację. Z wyprzedzeniem planuje działania służące zaspokajaniu potrzeb mieszkańców, należy do instytucji normatywnych tym zakresie. Ponadto samorząd województwa łączy struktury pomocy społecznej wszystkich szczebli, współpracuje i jest doradcą podmiotów polityki społecznej sektora publicznego oraz sektora organizacji pozarządowych, wspiera posiadanymi zasobami zadania polityki społecznej w regionie, za które odpowiada.

Działania zaplanowane w Programie Pomocy Społecznej i Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu Województwa Świętokrzyskiego do roku 2030 mają na celu zapewnienie efektywnego systemu wsparcia społecznego poprzez: udostępnienie osobom potrzebującym pomocy, instrumentów wspierających je w podejmowaniu wysiłków zmierzających do przezwyciężania trudnych sytuacji życiowych, a także życiowego usamodzielnienia oraz integracji ze środowiskiem.

Dokument określa najważniejsze kierunki działań w zakresie pomocy społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Zaproponowane w Programie założenia ukierunkują i dynamizują działania jednostek samorządowych, organizacji pozarządowych oraz społeczności lokalnej do budowania kompleksowego systemu wsparcia, koncentrującego się wokół działań nakierowanych na poprawę życia mieszkańców województwa świętokrzyskiego oraz zapobieganie ich marginalizacji i wykluczeniu społecznemu.

Spis tabel

Tabela 1. Liczba mieszkańców województwa świętokrzyskiego w latach 2020 - 2023	9
Tabela 2. Liczba osób w wieku powyżej 60 roku życia w powiatach regionu świętokrzyskiego.....	11
Tabela 3. Ludność województwa świętokrzyskiego według ekonomicznych grup wieku.	11
Tabela 4. Bezrobotni będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy.	18
Tabela 5. Osoby niepełnosprawne prawnie na 1 tys. ludności według województw w 2023r.....	20
Tabela 6. Liczba rodzin oraz osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego w latach 2020 - 2023.	26
Tabela 7 Świadczenia pieniężne przyznane w latach 2020 - 2023.....	36
Tabela 8. Świadczenia opiekuńcze przyznane w latach 2020 - 2023.....	37
Tabela 9. Specjalistyczne usługi opiekuńcze w latach 2020 - 2023.....	37
Tabela 10. Specjalistyczne usługi opiekuńcze w latach 202 - 2023.....	38
Tabela 11. Kontrakty socjalne w latach 2020 – 2023.....	38
Tabela 12. typy rodzin korzystających z pomocy i wsparcia 2023r.....	40
Tabela 13. Mieszkania chronione w województwie świętokrzyskim w 2023r.	43

Spis map

Mapa 1. Wskaźnik liczby osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców wg. województw 2023r.....	14
Mapa 2. Wskaźnik liczby osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia na 1000 mieszkańców wg województw w 2023r.....	14
Mapa 3. Wskaźnik liczby osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezdomności na 1000 mieszkańców wg województw w 2023r.....	15
Mapa 4. Zróżnicowanie zagrożenia ubóstwem w powiatach województwa świętokrzyskiego w 2023r.	16
Mapa 5. Stopa bezrobocia w powiatach województwa świętokrzyskiego 2023r.....	18
Mapa 6. Liczba osób z niepełnosprawnościami (w tys.) według miejsca zamieszkania w 2021r.	21
Mapa 7. Liczba rodzin w powiatach świętokrzyskich objętych pomocą społeczną z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo - wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego wg. powiatów.	27

Spis wykresów

Wykres 1. Struktura populacji kobiet wg ekonomicznych grup wieku w województwie świętokrzyskim w 2023r.	9
Wykres 2. Struktura populacji mężczyzn wg ekonomicznych grup wieku w województwie świętokrzyskim w 2023r.	10
Wykres 3. Procentowy udział seniorów 60+ w ogóle mieszkańców w latach 2017 - 2023.....	10
Wykres 4. Prognozowany procentowy udział osób w wieku 60 lat i więcej do 2060 r.	12
Wykres 5. Zasięg ubóstwa w Polsce w latach 2014 - 2023 według przyjętych w danym roku trzech granic ubóstwa (% osób w gospodarstwach domowych).....	13
Wykres 6. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie świętokrzyskim w odniesieniu do kraju w latach 2020 - 2023.	17
Wykres 7. Osoby według rodzaju posiadanego orzeczenia o niepełnosprawności w 2023r.....	20
Wykres 8. Przyczyny niepełnosprawności osób dorosłych w woj. świętokrzyskim w 2023r.....	22
Wykres 9. Liczba dorosłych osób niepełnosprawnych w poszczególnych kategoriach wiekowych. ..	23
Wykres 10. Cel przyjętych wniosków o ustalenie niepełnosprawności lub stopnia niepełnosprawności osób po 16 roku życia w 2023r.....	24

Wykres 11. Liczba osób w rodzinach korzystająca z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności.	25
Wykres 12. Przyczyny rozwodów w województwie świętokrzyskim w 2023r.	26
Wykres 13. Liczba pozwoleń na pobyt cudzoziemcom udzielonych przez wojewodów w 2023r.....	28
Wykres 14. Liczba pozwoleń na pobyt cudzoziemcom wydanych przez wojewodów świętokrzyskiego w latach 2020-2023.	29
Wykres 15. Kategorie wiekowe cudzoziemców w województwie świętokrzyskim w 2023r.	29
Wykres 16. Kraje pochodzenia cudzoziemców w województwie świętokrzyskim w 2023r.	29
Wykres 17. Specjalistyczne jednostki pomocy i integracji społecznej w województwie świętokrzyskim.....	31
Wykres 18. Liczba pracowników - ogółem zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie świętokrzyskim.	32
Wykres 19. Liczba pracowników socjalnych zatrudnionych w OPS i PCPR.	32
Wykres 20. Liczba aspirantów pracy socjalnej, pracowników świadczących usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze.	33
Wykres 21. Osoby i rodziny, którym przyznano świadczenia na przestrzeni lat 2020 - 2023.....	35
Wykres 22. Świadczenia niepieniężne przyznane w latach 2020 - 2023.	36
Wykres 23. Powody udzielania pomocy i wsparcia w województwie świętokrzyskim w latach 2022 - 2023.	40
Wykres 24. Struktura pobierających świadczenia z pomocy społecznej wg. grup wiekowych.	41